

Beteckning: HRV:C09:2

Institutionen för humaniora och samhällsvetenskap

Ty Guds ord är levande och verksamt
En studie av hur unga Jehovas vittnen håller sin tro övertygande

Pernilla Fredriksson
Januari 2009

C-uppsats, 15 högskolepoäng
Religionsvetenskap

Religionsvetenskap med inriktning mot kultur och identitet C
Handledare: Peder Thalén

Abstract

Studien avser undersöka hur unga Jehovas vittnen håller sin tro övertygande. Frågeställningar har varit hur de hanterar den mångfald av världsuppfattningar, värderingar och normer som inte är förenliga med Jehovas vittnens lära, hur deras tro bekräftas kontinuerligt samt om de upplever sig skilda från den icke-troende världen. Tre unga Jehovas vittnen har intervjuats för denna studie. Deras svar har relaterats till vad tidigare forskning och sociologiska teorier säger om att hålla tro övertygande, att vara ung och religiös samt om att vara ett Jehovas vittne. Frågeställningar och syfte besvaras genom ett flertal faktorer som träder fram i studien: församlingen utgör en starkt normbildande primärgrupp och utgör en stabil plausibilitetsstruktur. Ungdomarna begränsar sina sociala relationer till främst inom rörelsen. De bekräftar sin tro offentligt genom kyrklig aktivitet. Det framstår som att tron blir övertygande genom att rörelsens normer kommer först för alla vittnen, vilket bygger upp en varaktig plausibilitetsstruktur.

Nyckelord: Jehovas vittnen, ungdom, religiös, religiositet, plausibilitetsstruktur.

Förord

Att utföra en studie av detta slag är svårt av flera anledningar. Dels bör man vara särskilt varsam när det är unga personers livsvärld man vill avtäcka, dels kan det vara känsligt att diskutera andra människors tro ur ett vetenskapligt perspektiv. Min avsikt har givetvis varit att porträttera ungdomarnas egen bild av deras tro och liv. Huruvida jag har lyckats med detta är upp till de berörda att avgöra. Det kan dock vara känsligt att se sin egen livsvärld utredas i relation till teorier av olika slag. Jag hoppas att de intervjuade inte finner detta obefogat. Min förhoppning är att de intervjuade och övriga i församlingen kan se att min avsikt varit att ge en objektiv förmedling av relevant forskning och sociologiska teorier, samt att göra adekvata kopplingar till ungdomarnas berättelser. För alla läsare gäller att ha i åtanke att uppgiften för en studie av detta slag inte är att uttrycka författarens personliga åsikter och uppfattningar. Som författare gäller det att inte låta materialet färgas av förutfattade meningar, känslor eller andra subjektiva influenser.

Jag vill tacka de uthålliga ungdomar som låtit sig intervjuas av mig och som generöst delat med sig av sina erfarenheter. Studien hade inte varit möjlig utan deras öppna och givande attityd. Ett stort tack även till den äldstebroder som tålmodigt tagit emot mina samtal och hjälpt mig genomföra studien.

Luleå 2008-12-01
Pernilla Fredriksson

Innehåll

1.	Inledning.....	1
1.1	Syfte och frågeställningar.....	1
1.2	Metod	1
1.2.1	Urval.....	2
1.2.2	Genomförande	3
1.2.3	Etiska överväganden	4
1.2.4	Resultatpresentation	4
1.3	Tidigare forskning	5
1.3.1	Utländsk forskning	8
1.4	Disposition	9
2.	Moderniteten och religionen	10
3.	Att tro och leva som Jehovas vittne	13
4.	Att ha en övertygande tro	19
4.1	Plausibilitetsstruktur.....	19
4.2	Referensgrupper	20
4.3	Kognitiva strukturer	21
5.	Ung och vittne	24
5.1	Om tron	24
5.2	Om familjen.....	25
5.3	Om andra vittnen.....	26
5.4	Om tjänsten	27
5.5	Om personer utanför Jehovas vittnen.....	27
5.6	Om samvetsfrågor	28
6.	En övertygande tro	29
6.1	Studiens tillförlitlighet.....	29
6.2	Resultatens anknytning till teorier och forskning	30
	Sammanfattning	34
	Referenslista	35
	Internet	36
	Bilaga 1 Intervjuguide.....	37
	(1/3) Att möta andra uppfattningar.....	37
	(2/3) Bekräftelse av tron.....	38
	(3/3) Skild från den icke-troende världen	39

1. Inledning

Som blivande gymnasielärare i religionskunskap ser jag framemot att möta elever med vitt skilda uppfattningar om världen och livet. Mitt framtida yrke ställer höga krav på min förmåga att visa respekt och skapa en accepterande attityd i klassrummet gentemot olika världsåskådningar. Jag ska kunna visa på kunskaper om och förståelse för skilda uppfattningar. Med detta i åtanke finner jag det intressant att studera unga religiösa människors tankar kring sin tro och kring de värderingar och normer de möter som inte är förenliga med denna tro. För denna studie har jag valt att möta unga Jehovas vittnen. Att vara ett Jehovas vittne innebär ett ställningstagande och förutsätter aktivitet i församlingens arbete. Det torde innebära att dessa ungdomar måste hantera en religiös identitet i ett sekulärt samhälle där en mångfald av olika uppfattningar florerar. Jag finner det både spännande och viktigt att höra dessa ungdomars berättelser om hur de bekräftar sin tro när de ständigt möter andra värderingar och normer. Min utgångspunkt är att dessa ungdomar möter en mängd olika uppfattningar och att sådana förhållanden komplicerar att hålla en religiös tro övertygande.

1.1 Syfte och frågeställningar

Syftet med denna studie är att genom följande frågeställningar undersöka hur unga Jehovas vittnen håller sin tro övertygande.

- Hur hanterar de mångfalden av världsuppfattningar, värderingar och normer som inte är förenliga med Jehovas vittnens lära?
- Hur bekräftas deras tro kontinuerligt?
- Upplever de sig skilda från icke-troende personer?

1.2 Metod

Studien är kvalitativ då syftet är att förstå hur unga Jehovas vittnen håller sin tro övertygande. Trost (2005) skriver att när en studie handlar om att förstå eller hitta mönster är den kvalitativ och att uppgiften då är att se verkligheten som den som vi intervjuar ser den. Det är den intervjuades erfarenheter som står i centrum. Enligt Starrin och Svensson (1994) anses det som är kvalitativt vara sådant som går att uppleva, men inte mäta. Att ha en övertygande religiös tro är en upplevelse som är svår att mäta. Olsson och Sörensen (2001) skriver att uppgiften för kvalitativa studier är att ge beskrivande data. Studier av denna art ger alltså en beskrivning av hur intervjupersonen upplever sin verklighet, vilket överensstämmer med syftet att förstå hur de intervjuade håller sin tro övertygande. Olsson och Sörensen (2001) påpekar dock att det handlar om att förstå människor i ett sammanhang. Utgångspunkten för studien blir därför de intervjuade ungdomarnas berättelser i deras specifika livssituationer.

Med detta i åtanke har jag valt kvalitativa intervjuer som metod. Trost (2005) skriver att intervjun går ut på att ta reda på hur den intervjuade tänker och känner samt hur dennes föreställningsvärld ser ut, samt att en kvalitativ intervju kännetecknas av enkla, raka frågor som ger komplexa och innehållsrika svar. Genom okomplicerade frågor ska intervjuaren försöka få fram och förstå hur respondenten erfar sin omvärld. Olsson och Sörensen (2001) instämmer i att den intervjuades inre värld och uppfattning av omvärlden är vad som ska fokuseras i den kvalitativa intervjun. Det är den intervjuades upplevelse som ska komma fram. Svensson och Starrin (1996) påpekar dock att det är viktigt att intervjuaren vet vad han

vill veta något om, det vill säga att frågorna trots sin öppna karaktär är fokuserade på det som är relevant för studien. För denna studie ligger fokus på vad i de intervjuades livsvärld som kan ses bidra till att hålla den religiösa tron övertygande.

Trost ger ett antal råd om hur man bör utforma intervjun för att uppnå den innehållsrikedom och komplexitet som man efterfrågar. Han avråder från att fråga om hur den intervjuade "kände" och föreslår istället att man frågar om beteenden och skeenden, vilka han menar ofta innehåller känslor (Trost 2005). Genom att ställa direkta frågor kan man få mer information om hur det faktiskt förhåller sig. Vidare råder Trost (2005) att man inte använder sig av omskrivningar utan ställer frågorna rätt ut, att man tar en fråga i taget, undviker negationer och allmänna frågor samt håller frågorna okomplicerade. Frågorna ska vara direkta och lätta att förstå. Det är dock inte bara frågornas utformning som är av betydelse enligt Svensson och Starrin (1996) som menar att det i kvalitativa intervjuer är viktigt att följa upp vad som sägs och vara flexibel, eftersom man som intervjuare inte i förväg kan veta vad som är intressant och viktigt. Den kvalitativa studiens uppgift är att låta den intervjuade måla upp sin bild av verkligheten, därför blir det avgörande att intervjuaren följer den intervjuade och inte tvärtom. Att i förväg formulera exakta frågor och ställa dem i exakt följd är således inte förenligt med syftet. Därmed inte sagt att intervjuaren inte bör förbereda sig.

För denna studie har i förväg formulerats en intervjuguide, vilken ses som bilaga 1. Denna består av ett antal frågor inom de tre områden som forskningsfrågorna utgör. Frågorna i guiden ska dock inte betraktas som en mall för det exakta utförandet av intervjuerna utan snarare som stöd för intervjuaren. Svensson och Starrin (1996) skriver att intervjuguiden kan bestå av konkreta frågor och att dessa bör vara sorterade på ett meningsfullt sätt. Dessa rekommendationer har följts för denna studie. Det har även tagits fasta på det Trost (2005) säger om att intervjuaren bör följa den intervjuades associationer. Ordningföljden enligt vilken frågorna faktiskt har ställts i intervjuerna har varierat beroende på de intervjuades svar. Följdfrågor har formulerats för att följa upp intressanta spår i svaren. Att intervjuerna har utformats på detta sätt har stöd i Trost (2005) som säger att man vid kvalitativa intervjuer inte bör hålla frågor och situation densamma för alla intervjuade, utan förespråkar en låg grad av standardisering. Den kvalitativa intervjuens uppgift är att söka den intervjuades upplevelse, därför kan det inte förväntas att olika intervjuer ska se exakt likadana ut.

Utöver intervjuerna har jag deltagit i två möten i Jehovas vittnens församlingslokal Rikets sal. Vid dessa möten har jag samtalat med ett flertal närvarande vittnen. Dessa möten och samtal har berikat den fakta om Jehovas vittnen som jag tillskansat mig via litteratur och gett mig en mer levande bild av rörelsen och om vad det innebär att leva som ett vittne.

1.2.1 Urval

Syftet med studien är att undersöka hur unga Jehovas vittnen håller sin tro övertygande. Det första kriteriet för intervjupersonerna var att de är medlemmar i församlingen. Då det inte finns någon åldersgräns för att döpa sig har jag inte lagt vikt vid om personerna är döpta eller inte. Ålder har även varit ett urvalskriterium för denna studie, intervallen bestämdes till högstadie- eller gymnasieålder. Med stöd i Trost har jag begränsat antalet intervjupersoner. Trost (2005) skriver att det är bättre med få väl genomförda intervjuer än fler sämre, samt att man måste ha i åtanke att materialet ska vara hanterbart. Mina intentioner var att intervjuar fyra personer, två av vardera kön, men på grund av omständigheter utanför min kontroll blev det faktiska antalet tre personer.

I och med svårigheter att komma i kontakt med ungdomar i församlingen har urvalet skett via en äldstebroder som presenterat studiens syfte för församlingens ungdomar och angett min förfrågan. Trost anger ett antal risker när urvalet sker genom någon på detta vis. Han menar att det finns risk att personen styr urvalet och att det är för mycket begärt att denne ska använda sig av ett urvalsschema (Trost 2005). Om urvalet blivit styrt är svårt för mig att avgöra men intervjupersonerna uppfyller de kriterier som anges ovan. Att urvalet skett på detta vis ser jag därför som likvärdigt med ett bekvämlighetsurval.

1.2.2 Genomförande

Intervjuerna genomfördes som gruppintervjuer, då detta var det enda möjliga sättet att alls genomföra dem. Den äldstebroder genom vilken jag hade kontakt med församlingen förklarade att ungdomarna hade vissa betänkligheter med att ställa upp på intervju. De var av uppfattningen att man inte visste vad intervjumaterialet skulle användas till och var rädda att det skulle missbrukas. Efter ett flertal samtal med äldstebrodern kom vi överens om att en gruppintervju skulle vara möjlig att ordna. Ungdomarna var nervösa för att träffa mig ensam och detta skulle vara enda möjligheten att alls kunna genomföra någon intervju. Ur forskningsperspektiv är inte en gruppintervju att föredra, men i detta fall får det betraktas som nödvändigt. Svensson och Starrin (1996) menar att intervjuare och intervjupersoner alltid påverkar varandra och att man därför bör minimera sådant som hindrar respondentens sanna åsikter från att komma fram. I detta fall kan det därför antas att ungdomarnas svar har påverkats av varandras närvaro. Svensson och Starrin (1996) talar om förväntningar och attityder hos intervjuaren, men här blir även ungdomarnas förväntningar på varandra betydelsefulla. Bell (1987/1995) skriver att det är lättare att erkänna att denna typ av bekymmer finns än att faktiskt åtgärda dem, men att man kan göra sig medveten om att problemen finns. Hur detta har påverkat ungdomarnas svar kommer jag att diskutera vidare under sista kapitlets avsnitt om studiens tillförlitlighet (kap. 6.1).

Ett övervägande gällde huruvida jag skulle använda mig av bandspelare eller inte. Att spela in intervjun har uppenbara fördelar; man kan vara säker på att inte missa något som sägs och man kan ge intervjupersonen sin fulla uppmärksamhet. Men det har också nackdelar. Trost (2005) varnar för att många känner obehag inför att bli inspelade på band och kan bli hämmade, en annan nackdel är de långa utskrifterna som gör materialet svårhanterligt. Av äldstebrodern genom vilken jag hade kontakt med församlingen framgick att ungdomarna inte ville bli inspelade vilket avgjorde att så inte skulle ske, då jag ville skapa en så trygg och öppen intervjusituation som möjligt.

Nästa övervägande gällde plats för intervjun. Trost (2005) poängterar vikten av en ostörd miljö där intervjupersonen kan känna sig trygg. Det verkade lämpligt att låta intervjupersonerna själva bestämma var de känner sig trygga och ostörda. Äldstebrodern meddelade tid och plats för första intervjun. Den skedde i ett mindre rum i Rikets sal, en timme före församlingsmötet. Lokalen är välbekant för intervjupersonerna och är att betrakta som "deras" område. Vi hade möjlighet att sitta ostört med en stängd dörr till församlingslokalen som under större delen av tiden var tom. Vid slutet av första intervjutillfället bestämde vi att träffas igen på samma plats två timmar innan nästa söndagsmöte. Denna andra träff bedömdes som nödvändig för att hinna gå igenom de områden jag ville täcka. Svensson och Starrin (1996) skriver att kvaliteten i materialet utan tvivel höjs av upprepade intervjuer. Att avsluta efter första intervjun hade gett ett allt för tunt material. Vid denna andra träff gavs intervjupersonerna tillfälle att läsa mina renskrivna

anteckningar från den tidigare intervjun, för att avgöra om jag förstått dem rätt. Detta rekommenderas av Bell (1987/1995) som menar att man ska låta intervjupersonen läsa utskriften om det är möjligt. Syftet med detta var dels att auktorisera materialet, dels att öka intervjupersonernas trygghet och tillit till mig som intervjuare inför den följande intervjun. Efter den andra intervjun bestämde vi ytterligare en träff för att ungdomarna skulle få gå igenom samtligt material från intervjuerna, i form av renskrivna grovanteckningar. Denna sista träff gav även mig som intervjuare tillfälle att reda ut enstaka oklarheter i materialet.

1.2.3 Etiska överväganden

Vid den första kontakten med intervjupersonerna klargjordes att allt material skulle behandlas konfidentiellt. Vikten av detta framhålls bland annat av Olsson och Sörensen (2001) som skriver att information inte ska spridas i sådan form att personer eller situationer kan identifieras. Att tidigt klargöra detta underlättar att skapa en trygg intervjusituation. I enlighet med Trosts (2005) rekommendationer framfördes även att intervjupersonerna när som helst kunde avböja att svara på en fråga eller välja att helt avbryta intervjun. Det kändes extra viktigt att uttrycka detta då intervjupersonerna är unga.

Olsson och Sörensen (2001) rekommenderar även att man informerar intervjupersonen om studiens syfte och uppläggning, den förväntade nyttan och risk för skada eller obehag för deltagare. Detta informationskrav har jag valt att endast delvis följa. Intervjupersonerna har blivit upplysta om vad studien handlar om, men i enlighet med Trosts (2005) varnande ord har detta skett med viss aktsamhet för att undvika att påverka dem i någon riktning. Trost (2005) påpekar också att det är vanskligt att tala om för- och nackdelar för intervjupersonen, då vi inte kan veta något om detta. Svensson och Starrin (1996) menar att det kan vara avskräckande för intervjupersonen om man anger nackdelar eller varnar för känsliga ämnen, men de skriver också att intervjupersonen kan känna sig missledd om sådana varningar uteblir. Jag har valt att inte varna för känsliga frågor. Trost (2005) påpekar att intervjuarens uppgift är att sätta sig in i intervjupersonernas upplevelser och föreställningar, inte att belasta denne med vad man själv tycker är känsligt. Mitt val grundar sig dels på det Trost säger; att det inte är del av min uppgift. Det grundar sig också på att jag vid första anblick inte kan se att frågorna skulle vara känsliga för intervjupersonerna. Jag är även ödmjuk inför det faktum att det är svårt för mig att avgöra vad som skulle kunna vara känsligt. Med allt detta i åtanke har jag valt att inte varna för frågor som kan vara eller inte vara känsliga, utan istället poängterat intervjupersonernas fulla rätt att välja vilka frågor de svarar på.

1.2.4 Resultatpresentation

I det empiriska avsnittet, *Ung och vittne*, presenteras resultaten från intervjuerna utan tolkningar eller kommentarer. Feedback från informanterna har hämtats in på anteckningar från intervjuerna. Kapitlet utgörs av dessa anteckningar, om än omstrukturerade efter nedanstående områden och språkligt bearbetade. Således är det som framkommer i kapitlet att betrakta som intervjupersonernas egna utsagor. Materialet är strukturerat utifrån sex områden som framträtt som viktiga; tro, familj, andra vittnen, tjänsten, personer utanför Jehovas vittnen och samvetsfrågor. Dessa områden berördes ur flera olika vinklar och under olika tidpunkter i intervjuerna. Alla respondenternas svar har vävts ihop till ett gemensamt material. Detta eftersom det är den sammantagna bilden som är av intresse, speciellt då respondenterna är eniga och en uppdelning därmed skulle innebära många upprepningar. Av samma skäl anges inte direkta citat i resultatpresentationen. Detta stöds av Trost (2005) som säger att

intervjupersonerna kan finna det stötande att se sitt talspråk i skrift, samt att många citat kan förstöra tankegången och irritera läsaren. Presentationens utformning tillåter läsaren att själv avgöra om de tolkningar och kopplingar till teorier som görs i resultatdiskussionen i kapitel 6 *En övertygande tro*, är rimliga och logiska.

1.3 Tidigare forskning

I detta avsnitt presenteras relevant svensk forskning. Tidigt i arbetet upptäcktes att det var skralt med material som betecknas som forskning som rör Jehovas vittnen. Det finns böcker att tillgå, men flertalet är skrivna av avhoppare eller motståndare till rörelsen och kan inte betraktas som objektiva. Sådant material har uteslutits. Materialet i detta avsnitt består främst av doktorsavhandlingar, men även rapporter och böcker skrivna av forskare. Avsnittet är indelat efter två huvudfrågor; först behandlas vad forskningen säger om Jehovas vittnen som rörelse, sedan behandlas vad forskningen säger om vad som påverkar ungdomars religiositet.

Det återkommer viktiga punkter om vad som gör att människor lockas av och stannar kvar i rörelser som Jehovas vittnen. En sådan punkt verkar vara stark sammanhållning. Pernilla Liedgren Dobronravoff har skrivit doktorsavhandlingen *Att bli, att vara och att ha varit* (2007) vid Lunds universitet. Avhandlingen undersöker under vilka förhållanden människor går med i eller ut ur en organisation som Jehovas vittnen. Studien handlar om in- och utgångar, inte om tro. Dobronravoff skriver att den sociala och andliga gemenskapen inom Jehovas vittnen är stark och fungerar som uppbindande och håller människor kvar. Gemenskap och närhet till andra medlemmar verkar vara centralt inom rörelsen. Nils J Lundgren har skrivit en rapport från religionssociologiska institutet som behandlar Jehovas vittnens framväxt på 1980-talet. Han hävdar att just gemenskapen är en av anledningarna till att ensamma människor går med i rörelsen (Lundgren 1988). Dobronravoff (2007) skriver att många som går med i rörelser av denna typ har svaga sociala nätverk. Därför framstår en stark sammanhållning och vänskap inom Jehovas vittnen som en anledning till att människor går med och även ett av skälen till att de stannar kvar. Gemenskapen och känslan av samhörighet inom Jehovas vittnen byggs upp på flera sätt. Dobronravoff (2007) skriver att ritualer som möten och missionerande resulterar i närhet och vänskap mellan medlemmarna. Även Lundgren (1988) framhåller missionerandet och betonar dess sammanhållande funktion. Här lyfts missionerandet också fram som en egen punkt i och med att det ger vittnena en tydlig uppgift som ger livet mening och förenar dem. Lundgren ger gemenskapen och uppgiften sådan vikt att han sträcker sig till att säga att ”lärorerna är det pris man får betala för att få vara med och med tiden accepterar man dem” (Lundgren 1988, 20). Enligt detta synsätt är samhörighet och uppgift för många viktigare än vad rörelsen faktiskt lär.

Även i SOU-rapporten *I God Tro* framhålls en stark social sammanhållning och en tydlig uppgift som två av attraktionerna med denna typ av rörelse (I God tro 1998). Lundgren (1988) skriver att på grund av det motstånd vittnena möter i tjänsten upplever de en känsla av samhörighet, och att tjänsten är en sakral handling eftersom den ger vittnena en rättfärdigställning inför Gud. I *I God tro* (1998) betonas också att den egna statusen höjs i ens egna ögon och att man får andlig kompensation för motgångar i livet. Att bli del av en stark gemenskap och att få en tydlig uppgift i livet som ger mening framträder således som två viktiga punkter som lockar människor till rörelser som Jehovas vittnen. Vidare betonas att rörelsen kan ge enkla och raka svar (Dobronravoff 2007, Lundgren 1988, I God Tro 1998). Dobronravoff (2007) skriver att det har betydelse att rörelsen kan ge konkreta svar även på existentiella frågor. Sådana svar kan ge människor tydlig identitet och tilltala människor med

uppfattningen att det finns en absolut sanning. Av betydelse är också Jehovas vittnens rationella framtoning, att det man tror på står skrivet i Bibeln och att man inte tror på treenigheten, under eller tungomålstal (Dobronravoff 2007, Lundgren 1988).

I rapporten *I God Tro* utreds fenomenet nyandliga rörelser och Jehovas vittnen nämns som en av dessa. I rapporten anger man ett antal kriterier för hur auktoritära religiösa rörelser ser ut. Det diskuteras inte vilka kriterier som stämmer in på vilka rörelser, men vi kan titta på några av de villkor som nämns och utifrån vad forskningen säger avgöra om Jehovas vittnen uppfyller dem. Kriterierna att rörelsen ska vara frivillig och medlemskap förtjänas av individen, samt att individen kan uteslutas om han inte uppfyller kraven (I God Tro 1998) stämmer in på Jehovas vittnen. Enligt Dobronravoff (2007) ställs det inom Jehovas vittnen krav på att individen aktivt går i tjänsten och följer reglerna om moralisk och kroppslig renhet. Om man inte accepterar reglerna kan man uteslutas. Kriterierna att man ser sig som en elit och att man ofta upplever sig stå i konflikt med det omgivande samhället (I God Tro 1998) kan delvis stämma in på Jehovas vittnen, men inte nödvändigtvis. Dobronravoff (2007) skriver att vittnena anser att de besitter den sanna läran och att endast de rättfärdiga kommer få leva i Guds rike när det kommer. Hon skriver att man ser ont i världen som bevis för att Guds rike snart ska komma. Detta skulle kunna innebära att man ser sig som en elit skild från övriga världen, men måste inte medföra att man upplever sig stå i konflikt med världen. Dobronravoff (2007) påpekar dock att Jehovas vittnen i Sverige kan utsättas för skällsord eller skvaller. Det skulle kunna leda till en känsla av att man är skild från det omgivande samhället. Ett annat kriterium för auktoritära religiösa rörelser är att man har etiska ideal och reglerar medlemmarnas liv i fråga om sexualitet, sömn, alkohol, matvanor, TV-tittande, etc. (I God Tro 1998) vilket delvis stämmer in på Jehovas vittnen. Dobronravoff (2007) skriver att vittnena förväntas följa alla doktriner som den styrande kretsen fastslår och att moralkoderna är viktiga. En del av det nämnda regleras, så som sexualitet och droger, medan annat, så som matvanor och sömn, inte nämns alls. Kriterierna att rörelsen ofta är styrd av en enda person, en profet, vars auktoritet inte kan ifrågasättas (I God Tro 1998), stämmer inte in på Jehovas vittnen, men rörelsen är dock hierarkisk. Det som kallas för den styrande kretsen reglerar rörelsens doktriner och kan inte betvivlas, personerna i kretsen är dock inte framträdande som profeter (Dobronravoff 2007). Kriteriet att det är höga krav på hängivenhet och identifikation med rörelsen (I God Tro 1998) stämmer väl in på Jehovas vittnen utifrån de krav som nämns ovan och som ställs på alla inom rörelsen. Som vi ser uppfyller Jehovas vittnen ett antal av kriterierna för en auktoritär religiös rörelse. I rapporten *I God Tro* (1998) skriver man att lockelsen med denna typ av rörelse är budskap om lycka, gemenskap, frälsning, räddning och utvaldhet. Dobronravoff (2007) skriver att många uppskattar de tydliga levnadsreglerna och beskriver rörelsen som konsekvent och av hög moral. Lundgren (1988) skriver att många med vänner och släktingar i Jehovas vittnen dras till rörelsen på grund av den hängivenhet och hederlighet de ser.

Angående barn som vuxit upp inom Jehovas vittnen skriver Dobronravoff att det har stark social betydelse att familj och vänner är med. Enligt informanterna i hennes studie är det sociala trycket på att döpa sig starkt, även om det inte är ett officiellt krav, och det resulterar i att det är ovanligt att man låter bli (Dobronravoff 2007). Minna Salminen-Karlsson är en katolsk genusforskare vars intervjuer med unga katoliker visar att de fått en grundläggande tro hemifrån och att föräldrarnas religiositet har betytt mer för dessa ungdomar än vad undervisningen i kyrkan har gjort. Vidare framkommer att det är inom ramen för familjen som religiösa vanor så som att be kvällsbön och gå i söndagsmessa har inpräntats (Salminen-

Karlsson 2005). Dessa studier tyder på att föräldrarnas religiositet har betydelse för upprätthållandet av ett religiöst beteende.

Forskning om ungdomar och religiös tro ger en kluven bild av familjens betydelse för barnens religiositet. Stig Eklund, som skrivit en doktorsavhandling om elevers attityder till kristen tro, pekar både på tidigare forskning och på sin egen när han hävdar att föräldrarnas religiösa aktivitet är mycket betydelsefull. Han skriver att det som är viktigt inte är att man talar om religion i hemmet, utan att barnen får upptäcka vilken betydelse Gud har i de vuxnas liv (Eklund 1987). Även Kerstin von Brömssen betonar den etniska och religiösa socialisationens roll i sin avhandling om elevers tal om sin egen och andras religion. Enligt von Brömssen omprövas ständigt den egna identiteten, men hon menar att man "bär med sig villkor från det allra tidigaste identitetsarbetet" (von Brömssen 2003, 319). Vidare skriver hon att en religiös socialisering påverkar vilket synsätt man har på världen och att det är svårt för eleverna att skapa identiteter utanför den religiösa så länge de har starka band till familjen (von Brömssen 2003). Ungdomsforskaren Ove Sernhede intar en annan ståndpunkt och är inte övertygad om familjens starka betydelse för ungas religiositet. Han menar att modernitetens mångfald har lett till att tolkningsmönster utifrån religion, kultur och tradition inte längre är självklara, och därmed att familjens förflutna inte är en given mall för hur en individ tolkar omvärlden (Sernhede 1995). Han resonerar om ungas identitetsarbete utifrån att moderniteten har skapat en osäkerhet i och med att det är upp till var och en att finna sina egna ideal och värderingar. Sernhede menar att föräldrarnas möjligheter att fungera som förebilder har urholkats i den moderna situationen. Göran Larsson, doktor i religionsvetenskap, är inte heller av åsikten att föräldrarnas religiösa tillhörighet är av avgörande roll. Han skriver i inledningen till antologin *Talande tro* (2003) att det inte finns något på förhand givet mönster för hur ungdomar kommer att förhålla sig till religion. Larsson menar att barn från religiösa familjer kan ta avstånd från religion eller bli mer konservativa än sina föräldrar och barn från sekulära familjer kan anamma religion (Talande tro 2003). Som visat är forskarna inte eniga i frågan om i vilken utsträckning föräldrarnas religion påverkar barnens religiösa ställningstaganden.

Sernhede (1995) framhåller gänget eller kamratgruppen som viktig för ungas identitetsskapande. Detta styrks av ungdomarna i Salminen-Karlssons (2005) intervjuer, vilka säger att de katolska kamratgrupperna var viktiga för identitetsskapandet under tonåren. De beskriver att inom de katolska ungdomsförbunden hade alla samma världssyn och erfarenheter. Att ha möjlighet att dela samma tro som sina kamrater verkar viktigt då de katolska ungdomarna beskriver att de ofta måste förklara eller försvara sin tro gentemot icke-katoliker (Salminen-Karlsson 2005). Det är då inte svårt att förstå att det måste vara en välbehövlig "vila" att umgås med likatänkande. Vidare säger dock ungdomarna att det inte skulle vara fel att ha icke-katolska vänner, men att det inte blivit så eller att de känner sig mer hemma med andra katoliker. Det är ungefär en tredjedel av ungdomarna i Salminen-Karlssons (2005) studie som har icke-katolska vänner som verkar spela en väsentlig roll i deras liv.

Mia Lövheim har skrivit en doktorsavhandling om hur unga konstruerar sina religiösa identiteter i relation till den interaktion de deltar i på Internet. Hennes utgångspunkt är att det moderna samhället utmanar religionens övertygande kraft och att plausibiliteten borde utmanas i interaktion på Internet genom möjligheten att möta andra religiösa föreställningar, skapa nya relationer som det inte finns möjlighet till där de bor, samt att anonymiteten borde öppna för nya dialoger (Lövheim 2003). Sernhede ger stöd åt uppfattningen att det moderna samhället skapat nya förutsättningar för ungas identitetsskapande, han skriver att det "förvandlat ungdomstiden till ett laboratorium för identitetsproduktion" (Sernhede 1995, 32).

Sernhede och Lövheim verkar eniga i att mångfalden i den moderna situationen sannolikt borde leda till att unga experimenterar med sina identiteter. Internet torde utgöra en interaktionsmiljö med nya möjligheter att ta del av skilda uppfattningar och utmana den egna religiösa identiteten. Resultaten i Lövheims studie visar dock att interaktion på Internet inte får den förutspådda effekten. Få av informanterna har upplevt möjlighet att ompröva religiösa stereotyper då vissa ämnen inom religion och vissa sätt att närma sig religion dominerar. Inte heller upplever informanterna att de haft möjlighet att skapa relationer som överskrider religiös tro och att anonymiteten snarare hindrat än främjat den typ av dialoger de skulle önska ha (Lövheim 2003). Resultaten av Lövheims studie skulle kunna tolkas som att normer om hur man närmar sig religion och mönster för hur interaktion går till inte automatiskt förändras i och med att interaktionen träder in på en ny arena. I och med avsaknaden av institutionell auktoritet hade Lövheim (2003) inte väntat sig dessa begränsningar i experimenterande med andra uppfattningar av religiös tro.

I den forskning som står att finna framstår Jehovas vittnen som en auktoritär rörelse. Det ställs höga krav på vittnenas engagemang och hängivenhet, vilket leder till att de binds upp i rörelsen. Unga som växt upp inom Jehovas vittnen har ett starkt socialt tryck på att låta sig döpas. Vad gäller forskning om vad som påverkar ungas religiositet och identitet är den sammantagna bilden att det inte är lätt att dra avgörande slutsatser. Forskarna är inte helt eniga, och förväntade resultat uppnås inte alltid. Föräldrarnas religiositet framhålls som mycket viktig av vissa och andra menar att det är av mindre vikt. Vad som påverkar religiösa föreställningar hos unga är ett fält som kräver vidare forskning.

1.3.1 Utländsk forskning

Jag kommer inte att göra en fullständig presentation av det utländska forskningsläget då detta vore en alltför stor uppgift. Däremot bör den forskning om Jehovas vittnen som jag använt mig av i denna studie presenteras. Under mina efterforskningar framträdde två omfattande sociologiska studier, den ena av James A Beckford och den andre av Andrew Holden.

Beckfords studie heter *The Trumpet of Prophecy* och är idag av ansevärd ålder då den först publicerades 1975. Beckford studerade Jehovas vittnen under flera år och beskriver rörelsens sociala sammansättning, organisation och ideologi. Studien avser brittiska förhållanden. Han har studerat tidigare forskning, vilken han beskriver som svår att finna, rörelsens egna publikationer, samt genomfört intervjuer, informella samtal, observationer och enkäter med både medlemmar och avhoppare av Jehovas vittnen. Beckford (1975) beskriver att målet med studien är att undersöka mönster av mänskliga relationer mellan Jehovas vittnen både som individer och som medlemmar av en grupp. Vid läsning av Beckford bör materialets ålder tas i beaktande då det passerat 33 år sedan studien publicerades första gången. Andrew Holden refererar till Beckford i sin studie och benämner den som utan tvekan den mest kända studien av Jehovas vittnen. Han säger även att det är ett av de mest omfattande verken i ämnet (Holden 2002).

Holdens studie är betydligt nyare med publicerings år 2002. I omslaget presenteras *Jehova's Witnesses: Portrait of a Contemporary Religious Movement*, som den första etnografiska studien av Jehovas vittnen. Holden har undervisat i sociologi på olika nivåer av högre utbildning och har under mer än ett decennium utfört fältstudier av kiliastiska trossystem. Studien är bedriven i USA. Genom fallstudier av konvertiter, troende och avhoppares erfarenheter beskriver han rörelsen. Han skriver att syftet inte bara är att ge en uppdaterad

beskrivning av rörelsen, men även en olik allt som hittills publicerats (Holden 2002). Då studien är etnografisk är det vittnenas egen erfarenhet av verkligheten som Holden vill förmedla.

1.4 Disposition

Uppsatsen består av fem delar; utgångspunkt, bakgrund, teori, empiri och analys. I det första kapitlet detaljeras min utgångspunkt och studiens relevans i en diskussion om vad den moderna situationen innebär för människors religiositet. Detta kapitel heter *Moderniteten och religionen*. Följande kapitel är ett bakgrundsavsnitt där läsaren introduceras till vad Jehovas vittnens tro innebär och hur man lever som medlem i rörelsen. Denna del är viktig för att förstå hur läran ser ut och vad den innebär för de troende. Detta kapitel heter *Att tro och leva som Jehovas vittne*. Nästa kapitel är ett teoretiskt avsnitt som behandlar olika sociologiska teorier kring hur tro kan hållas trovärdig. Det som sägs här kommer att användas som filter vid analysen av intervjuerna. Detta kapitel heter *Att hålla tro övertygande*. Sedan följer en empirisk del som heter *Ung och vittne*, där vad som framkommit under intervjuerna presenteras. Ingen analys eller jämförelse görs i denna del. Det sista kapitlet heter *En övertygande tro* och inleds med en diskussion kring studiens validitet och reliabilitet. Det fortsätter med analys av vad som framkommit under intervjuerna i ljuset av de teorier som presenterats i det teoretiska avsnittet. Vi kommer också att titta på kopplingar till den tidigare forskningen på området. Kapitlet är strukturerat utifrån de forskningsfrågor som lagt grund för studien. Här diskuteras vad studien säger om hur unga Jehovas vittnen håller sin tro övertygande, och kortfattade rekommendationer inför framtida studier ges. Detta kapitel kan sägas utgöra kärnan för studien.

2. Moderniteten och religionen

Att vara religiös i ett modernt samhälle innebär att man finner sig i en annan situation än om man levt under mer traditionella förhållanden. Med traditionella förhållanden avses ett samhälle där religion och stat är sammanbundna och håller en stark hand över människors medvetanden. Charles Taylor skriver att i vårt västerländska samhälle före den vetenskapliga revolutionen verkade Guds närvaro oförnekbar. Man mötte Gud överallt i samhället och tolkade både välgångar och motgångar som Guds handlingar (Taylor 2007). Så ser inte samhället ut idag. Den kristna Guden är inte inbäddad i våra medvetanden. I det moderna samhället har stat och religion glidit isär och det är upp till var och en att själv avgöra vad man tror på. Taylor gör gällande att den viktigaste aspekten av att leva i ett sekulärt samhälle jämfört med ett icke sådant, är att tro är ett val. Han menar att tro i ett icke-sekulärt samhälle inte är utmanad eller problematisk, medan tro i vårt samtida västerländska samhälle är ett val bland många och ofta inte den enklaste vägen (Taylor 2007). Vi lever i ett samhälle med en pluralitet av valmöjligheter när det gäller tro, värderingar och normer. Vi kan relatera oss till en rad olika källor för moralisk vägledning. Enligt sociologen Peter Berger utgör alla dessa val ett problem för religionen. Han säger att pluraliteten försvagar de strukturer som gör tron övertygande och att ”säkerhet är svår att nå” (egen översättning Berger 1979, 17f). Det blir svårt att upprätthålla en säker tro när man ständigt möter människor med andra uppfattningar och kontinuerligt måste välja sina värderingar och normer.

Sociologen Andrew Holden (2002) skriver att där det tidigare fanns kontroll, sanktionerad av religiös auktoritet, finns idag självbestämmande individer. Idag kan var och en välja sin religion. Under mer traditionella förhållanden hade människor inte samma valmöjligheter eftersom samhället och människors medvetanden genomsyrades av ”den rätta tron”. Man hade inte samma självbestämmande som man har i det moderna samhället. Det fanns en säkerhet om vilka värden som var riktiga som saknas idag. Berger (1979) beskriver det som att den traditionella socialt definierade verkligheten med säkerhet talar om hur världen är, och säger att detta har urholkats av modernitetens mångfald. Det finns helt enkelt för mycket att välja på för att något ska uppfattas som riktigt säkert. Den traditionella svartvita världen blir alltmer gråuddig och fylld av osäkerheter.

Rabbi Jonathan Sachs menar att då traditionella samhällen och religiösa traditioner blir upplösta så löses även värden som ”bra” och ”dåligt” upp (Holden 2002). Om vi inte har grundläggande värden klara för oss blir det svårt att göra välgrundade val, vad är det då som säger att vi ska välja det ena framför det andra? Som följd av detta menar Berger att människan, i brist på påtagliga yttre strukturer, måste vända sig inåt. Han säger att med moderniseringen följer subjektivitet (Berger 1979). Människan i det moderna samhället tvingas därför reflektera mer, i och med alla val hon ställs inför. Osäkerheten växer och enkelheten i att veta hur världen är försvinner och ersätts av tvivel och val. Det moderna samhället ställer helt andra krav på människan än vad det traditionella gjorde. Sachs skriver att vi gått från tro till val (Holden 2002) och Berger (1979) använder ett liknande uttryck när han säger att vi gått från öde till val. Detta innebär frihet, men också ångest inför alla valmöjligheter. Man är fri att välja vad man vill men plågas av en ständig osäkerhet i om man gjort rätt val. Sociologen Paul Heelas menar att moderniteten innebär att individer är fria att själva förhandla fram sina identiteter (Holden 2002). Detta kan man se bekräftas av pluraliteten av religiösa rörelser. Det finns inte samma säkerhet som i det traditionella samhället kring vilka normer som är rätt att leva efter. Tryggheten i att säkert veta hur världen är saknas i det pluralistiska moderna samhället där individen själv måste välja vad han tror på.

Moderniteten innebär att religionen tappar fäste. Berger (1979) skriver att i och med sekulariseringen förlorar religionen sitt grepp om både institutioner och om människors medvetande. När samhället inte längre genomsyras av en bestämd religiös uppfattning frigörs människors medvetanden till att vända sig inåt och bli mer subjektiva. Tro behöver inte längre vara kollektiv, utan ses idag som en privat angelägenhet. Detta presenterar dock ett problem för religionen. Plausibilitetsstrukturerna som bekräftar tron försvagas när religionen inte längre står lika stark i samhällsstrukturen och därmed i människors medvetande (Berger 1979). Den religiösa identiteten kommer ständigt att utmanas av en mångfald olika värden, normer och uppfattningar. För att upprätthålla den religiösa identiteten måste individen ständigt göra om sitt val. Det som tidigare var givet i den yttre strukturen blir i det moderna samhället ett val som ständigt måste bekräftas. Under moderna förhållanden har religionen en annan plats än tidigare, vilket kräver att människan hittar nya sätt att förhålla sig till religionen.

Enligt Berger (1979) innebär ett av modernitetens förhållningssätt till religion att återbetona den religiösa traditionens auktoritet. Ett sätt att hantera moderniteten är att avvisa osäkerheten i det moderna samhället och hävda religiösa traditioners validitet. Man bekänner sig till traditionell tro och hävdar dess värden som giltiga även under moderna förhållanden. Fundamentalistiska rörelser hanterar moderniteten på detta vis. Holden skriver att fundamentalister är kända för sina allomfattande förklaringar av världen. Ofta ser de Gud och Satan som aktörer i världen och ger världsliga händelser gudomlig auktoritet. Det är vanligt att de tror att domedagen är nära och att Gud ska belöna de rättfärdiga med evigt liv (Holden 2002). Berger (1979) påpekar att det för individen kan vara svårt att hålla denna typ av uppfattningar trovärdiga under moderna förhållanden. Det kan vara problematiskt att hålla en fundamentalistisk tro övertygande i den moderna situationen. Berger menar att problemet ligger inbyggt i modellen: trovärdigheten skadas av att traditionen bejakas efter en period då den inte bejakats, eftersom det kan vara svårt att glömma den perioden. Detta torde dock främst gälla individer som tagit till sig en fundamentalistisk tro i vuxen ålder, och inte de som socialiserats in i en rörelse från tidig ålder. Även en individ som tidigt tagit till sig fundamentalistiska värderingar och normer kommer dock att mötas av pluraliteten i det moderna samhället, och ställas inför möjligheten att välja något annat. Berger menar att det i ett modernt samhälle blir svårt att undkomma tvivel och att ständigt bekräfta religionens auktoritet. Han beskriver dock att det är möjligt att få religiös bekräftelse genom att individen upplever sig svara till en religiös verklighet som är oberoende av den egna sociohistoriska kontexten (Berger 1979). Individen måste ställa sig själv utanför den moderna situationen för att kunna behålla traditionens trovärdighet och auktoritet. Berger ger dock inga vidare förklaringar till hur en individ går tillväga för att göra detta.

Som vi kommer att se i följande kapitel strävar Jehovas vittnen efter att ställa sig utanför det moderna samhället och de betonar riket som skall komma. Individerna uppmanas att akta sig för riskerna i den yttre världen och leva efter rörelsens doktriner för att säkerställa sin plats i paradiset. Vittnenas bokstavliga bibeltolkning kan ses som en återgång till säkerheten av fundamentalism. Läran är allomfattande, absolut och kan inte ifrågasättas. För Jehovas vittnen underbyggs tron med bevis i form av bibelord. Rörelsen erbjuder den säkerhet som Berger skriver är svår att nå i det moderna samhället. Holden menar att vittnenas fundamentalistiska teologi är ett svar på den osäkerhet som finns inbyggd i moderniteten. Han menar att genom att hävda absolut sanning kan man konstruera en identitet i en värld som präglas av pluralism och osäkerhet (Holden 2002). För Jehovas vittnen står den moderna världen för risk, moralisk befläckning och evig fördömmelse. Genom att gå med i rörelsen kan man få skydd i sanningen

och undvika det sekulära livet. Holden (2002) menar att man på så sätt kan minska risken för förvirring och skapa säkerhet. Rörelsen har medvetet klivit utanför det samhälle man anser präglas av synd och uppmanar sina medlemmar att inte utsätta sig för de risker som finns där. Vittnena ställer sig utanför och ovanför det moderna samhället då man representerar de som kommer få evigt liv i paradiset. Det blir då intressant att undersöka hur unga Jehovas vittnen ser på tron i förhållande till den yttre världen. De står med ena foten i den socialisering de får genom familjen och rörelsen och den andra foten i den yttre världen i form av skola och den pluralitet av värderingar de möter där.

3. Att tro och leva som Jehovas vittne

Inledningsvis vill jag göra läsaren uppmärksam på att detta kapitel innehåller två källor som inte är att betrakta som vetenskapliga; Jehovas vittnens officiella webbplats och skriften *Ungdomar frågar*, utgiven av Jehovas vittnen. Dessa är inkluderade därför att jag ser dem som en direkt röst från rörelsen. De tjänar syftet att beskriva hur det är att tro och leva som Jehovas vittne och kan ge ett direkt perspektiv. Webbplatsen innehåller ett antal artiklar som beskriver rörelsens lära och levnadssätt för icke-medlemmar. *Ungdomar frågar* är en publikation riktad till ungdomar inom rörelsen med råd om hur de bör hantera olika situationer. Det anges i texten när dessa källor används. Övriga källor är presenterade under avsnittet *Tidigare forskning* (kapitel 1.3).

För att vara ett aktivt Jehovas vittne ställs två krav; att man är döpt och att man rapporterar timmar i tjänsten (Dobronravoff 2007). Att rapportera timmar i tjänsten innebär att man utför missionstjänsten, som Pernilla Liedgren Dobronravoff (2007) i sin avhandling om Jehovas vittnen kallar att försöka värva nya medlemmar och Jehovas vittnen själva enligt sin officiella webbplats kallar att sprida de goda nyheterna (Internet 1, 05). De båda beskrivningarna åsyftar samma sak; att sprida läran. Detta sker främst genom det välkända från dörr till dörr missionerandet, men även genom att söka kontakt på offentliga platser, skriva brev, ringa eller sprida läran via Internet (Dobronravoff 2007). Om man uppfyller dessa två krav är man officiellt ett Jehovas vittne. James Beckford (1975) tillägger ytterligare kriterier för vad som ingår i vittnenas självbild av vad som kännetecknar ett Jehovas vittne. Förutom ovanstående kriterier anger han att lära sig de officiella doktrinerna och att läsa rörelsens litteratur, att regelbundet delta i möten och att hänge sig till Jehova. Vidare säger Beckford att för att vara ett vittne krävs att man går med i en församling och har regelbunden kontakt med denna. Sociologen Andrew Holden (2002) beskriver rörelsen som hierarkisk och säger att medlemmarna förväntas följa alla doktriner som den styrande kroppen fastslår. Doktrinerna rör alla delar av livet. Detta skapar en sammanhållen teologi vilket ger stark samhörighet mellan de troende och skiljer dem symboliskt från resten av världen. Enligt Holden innebär det att Jehovas vittnen över hela världen ”står som mottagare av ett absolutistiskt budskap, inte som fritt tänkande agenter som aktivt deltar i formuleringen av religiösa idéer” (egen översättning, Holden 2002, 22). Även Beckford (1975) kallar rörelsens lära för absolutistisk och säger att det medför att alla andra uppfattningar ses som felaktiga.

Vad är då läran som Jehovas vittnen lever efter och vill sprida? Att vara ett vittne påverkar alla delar av livet. Det mest grundläggande i läran är att Bibeln är Guds ord, att Guds namn är Jehova och att Hans rike ska komma. På Jehovas vittnens officiella webbplats skriver man att Bibeln är Guds ord och därmed sanning, således är Bibeln mer pålitlig än traditionen (Internet 1, 03). Av den bokstavliga bibeltolkningen följer att man ser skriften som historiskt korrekt, undantaget är synerna i Daniels bok och i Uppenbarelseboken (Holden 2002). Således ser man skapelseberättelsen som ett historiskt faktum. Enligt Beckford (1975) är det två huvudkriterier som styr Jehovas vittnens lära; överensstämmelse med Skriften och förenlighet med mänskligt förnuft. Denna förnuftsbaserade utgångspunkt gör att man inte tar stor hänsyn till mysterium och känslor, vilket syns i mötenas utformning som domineras av faktamässiga diskussioner om rörelsens bibeltolkning och med endast lite tid till bön och sång (Beckford 1975). Bibeln ligger till grund för läran och kan tillfrågas i allt. En äldstebroder som Holden (2002) intervjuat säger att hur väl du lever efter skriften kan ses som ett mått på hur stark din tro är. Din livsstil och handlingar ska anpassas efter Bibeln för att vara Gud till lags. På webbsidan är det genomgående att man hänvisar till bibelcitater vid olika påståenden, och vid ett flertal tillfällen skriver man ut bibelord för att illustrera det som sagts. Bibeln har absolut

auktoritet och är ständig referens i alla frågor (Holden 2002). Denna syn på Bibeln kommer att påverka medlemmarnas liv i en rad avseenden. Dobronravoff (2007) skriver att en stor påverkan på vittnenas vardag till följd av bibelsynen är missionsbefallningen som har gett att sprida läran stor vikt, en annan påverkan är förbudet att ta emot blod. Ett av de vittnen som intervjuats av Holden förklarar sin bibelsyn: "We try to see things from the biblical viewpoint, which is God's viewpoint" (Holden 2002, 24). Skriften är sanningen. Beckford (1975) förtydligar att synd för ett Jehovas vittne är varje tanke eller handling som inte följer de regler som Gud har gett genom Bibeln.

Jehovas vittnen tror att vi nu lever i "ändens tid", det vill säga att Harmageddon – den slutgiltiga striden då Gud gör slut på de nuvarande tingens ordning, är nära. Holden (2002) skriver att man ser lidanden i världen som krig, svält, folkmord och terrorism som bevis på att vi nu lever i de sista dagarna. Satan har makt i världen därför att Jehova beslöt sig för att testa människans lojalitet. Tidsgränsen för denna utmaning sattes till 6 000 år, efter vilka Jehovas vittnen ska belönas för sin lojalitet. Efter Harmageddon ska Guds rike på jorden råda och de människor som Gud erkänner ska få evigt liv. 144 000 rättroende kommer till himlen för att härska tillsammans med Kristus, antalet rättfärdiga som lever på jorden i paradiset är inte begränsat. Holden (2002) menar att löftet om evig lycka i paradiset gör att kaoset i världen inte ses som meningslöst för Jehovas vittnen utan som del av en större ordning. Man förklarar lidandet i världen utifrån Bibeln och ger det plats i ett större sammanhang. Enligt Beckford är den historiska aspekten viktig för vittnena. Han menar att man inom rörelsen har ett starkt intresse för det som skett långt bak i tiden och det som kommer att ske långt fram, och att man ser mänsklighetens historia som fortskridandet av Guds plan (Beckford 1975). Ett sådant synsätt torde ge ett vidare perspektiv på den egna situationen. Enligt vittnena finns det bara en väg för att bli godkänd av Gud och få evigt liv, och de som inte följer den ska förgås för evigt (Internet 1, 03). Det är alltså viktigt att leva efter läran för att få evigt liv i paradiset på jorden. Beckford (1975) skriver att Guds kungarike är mer konkret för Jehovas vittnen än för andra kristna. På hemsidan förklara man att för Jehovas vittnen går Guds lagar före de jordiska lagarna, vilka man givetvis ska följa så länge de inte strider mot Guds lag. Bibelns morallagar kommer först och ska alltid följas (Internet 1, 03). Jehovas vittnen har stöd i Bibeln för allt i läran. Som bevis för att Harmageddon är nära hänvisar man till skriften (Matt. 24:3-14) där Jesus säger till lärjungarna att tecken på hans närvaro och avslutningen på tingens ordning ska vara krig, hungersnöd, farsoter, jordbävningar, ökad laglöshet, falska religiösa lärare som vilseleder många och att hans sanna efterföljare ska bli hatade och förföljda och att kärleken till rättfärdighet ska svalna hos många (Internet 1, 04). Dessa tecken tycker Jehovas vittnen sig se i världen idag. De anser att 1914 markerar början för övergången till Guds rike (Internet 1, 04). Holden skriver att en konsekvens av att man tror att Harmageddon är nära är att det kan vara svårt att göra långsiktiga planer för framtiden. Han menar att det krävs en sorts "split mind" för att göra planer för en framtid som man inte förväntar sig uppleva (Holden 2002).

Man skriver på webbsidan att det är viktigt för Jehovas vittnen att leva som man lär, allt annat vore hyckleri (Internet 1, 05). I Bibeln ges äktenskapet stor vikt, vilket ska respekteras av alla vittnen. Familjen är viktig och man talar om "förenade familjer som lever enligt kristna principer" som lösning på många problem (Internet 1, 06). Dobronravoff skriver att Jehovas vittnen håller starkt på äktenskapslöftet och att äktenskapet är en patriarkalisk institution, vilket innebär att kvinnan ska lyda mannen. Enligt henne kan detta ibland leda till svåra situationer för kvinnor som behandlas illa av sina män (Dobronravoff 2007). Beckford (1975) berättar att kvinnans underdånighet gäller även då mannen inte tillhör rörelsen, samt att barnen ska vara underdåniga sina föräldrar. Att leva som man lär innebär att följa vissa regler.

Enligt Dobronravoff (2007) krävs av döpta vittnen att man inte har sexuella förbindelser utanför äktenskapet, att man inte tar emot blod och att man inte tar droger, röker eller snusar. Holden beskriver morallagarna som en fråga om renhet. Att ta droger eller inta mer än måttligt med alkohol ses som fysisk nedsmutsning och är stötande för Jehova. Blodförbudet är ännu hårdare då en blodtransfusion ses som både en fysisk och en symbolisk nedsmutsning. Att blodet har stor betydelse för vittnena beror på att det är källa till liv och därför är heligt för Jehova. Det är både fysiskt och moralisk orent att ta emot blod (Holden 2002). Vidare skriver Holden (2002) att man ser på kroppen som Guds tempel och att den därför måste hållas fri från moralisk befläckning. Kroppen ska betraktas som en helgedom och att följa morallagarna är därför en fråga om religiös renhet.

Jehovas vittnen är omtalade för att inte fira födelsedagar, jul eller påsk. Dobronravoff (2007) skriver att anledningen till att Jehovas vittnen inte använder sig av symboler eller ritualer är att den sanna tron utgår från genuin kärlek till Gud, underkastelse till hans ord och kärlek till medmänniskorna. Holden skriver att anledningen till att man inte firar dessa tillställningar är eftersom det inte finns stöd i skriften. När de nämns i Bibeln är det i samband med synd eller avfall från tron och de enda två födelsedagsfiranden som nämns är av två som inte var sanna troende (Holden 2002). Det har även betydelse att firandena görs med sekulära medel som glitter, träd och mistel. Inte heller ägget eller påskharen kan ses ha något samband med Jesu återuppståndelse. Vidare skriver Holden (2002) att dessa firanden associeras med överdrivet alkoholintag och det vittnena kallar för ”oblygt uppträdande”, det vill säga olämpligt beteende.

Vittnen deltar inte i nationella firanden. Det betraktas som avgudadyrkan att hylla flaggan eller sjunga nationalsången (Holden 2002). Jehovas vittnen tar avstånd från det sekulära samhället på flera sätt. Man deltar inte i politiska val, motsätter sig militärtjänst och stödjer inte välgörenhetsorganisationer (Holden 2002). Holden beskriver hur man i rörelsens publikationer skarpt skiljer på den inre och yttre världen, det vill säga inom och utanför rörelsen. I bilder med skarpa kontraster illustreras frälsning på insidan, med ljusa, glada färger och risk på utsidan, med mörker och hemsgheter (Holden 2002). Detta bidrar till att skilja vittnena från det världsliga. I illustrationer kan även missionsarbetet romantiseras och bidra till att skapa gemenskap mellan vittnen i olika länder (Holden 2002). Rörelsens publikationer kan på så sätt fungera sammanhållande över landsgränser och skapa en vi-känsla mellan församlingsmedlemmar som aldrig mötts. Trots denna betoning av gemenskap beskriver Beckford en policy inom rörelsen att inte uppmuntra någon vana som kan ge intryck av att deltagande i möten är ett acceptabelt mål i sig. Han skriver att vittnen inte samlas i socialt syfte efter möten och att man håller mötena under formella former. Beckford anser att detta talar emot det vanliga argumentet att människor dras till denna typ av rörelser för att tillfredsställa ett socialt behov (Beckford 1975). Gemenskap framhålls inom Jehovas vittnen, men mötena ska inte vara ett tillfälle för socialt umgänge. Beckfords antagande behöver inte med nödvändighet vara riktigt eftersom sociala behov kan tillfredsställas vid andra tillfällen än i anslutning till möten. Vi ska se nedan att vittnena uppmuntras till sociala kontakter inom rörelsen.

Många av de vittnen som Holden (2002) intervjuat säger sig vara selektiva med vilka miljöer de besöker och vilka de umgås med. De beskriver att fritidsaktiviteter ofta sker tillsammans med andra församlingsmedlemmar. I en av Jehovas vittnens publikationer riktad till ungdomar, *Ungdomar frågar*, varnas för vad som kan hända om man hamnar i sällskap med människor med fel levnadssätt, det vill säga människor utanför rörelsen. Man talar om droger,

kriminalitet och prostitution som risker i den yttre världen (Ungdomar frågar 1989). Beckford (1975) skriver att de äldres avrådan till unga att inte umgås med personer utanför rörelsen sker både medvetet och metodiskt i ett försök att förebygga att unga lämnar rörelsen. Kontakt med den yttre världen avråds, likaså TV-program, böcker, etc. med omoraliskt innehåll (Holden 2002). Enligt Holden (2002) är det individuellt bland vittnena om man umgås med icke-troende och vad som ses som acceptabelt beteende. Hur mycket man släpper in den yttre världen är upp till var och en. Det är en fråga om risk för sekulärt inflytande. Holden (2002) skriver att generellt ses frivilligt umgänge med icke-troende som en större risk än ofrivilligt sådant. Ungdomar uppmanas att umgås inom församlingen och man skriver att det är där man hittar rätt vänner (Ungdomar frågar 1989, 67, 300f). Enligt Holden (2002) är ett av huvudsätten för rörelsen att hindra icke-önskvärd påverkan utifrån att höja medlemmarnas medvetenhet om risk. Det ska ses som riskfyllt att röra sig för mycket i den yttre världen. I *Ungdomar frågar* skriver man att ”du kan bli lurad in i fällan att bryta mot Guds normer” och betonar att det är bättre att känna sig ensam än att bli moraliskt och andligt neddragen (Ungdomar frågar 1989, 79). Risken för påverkan kan minimeras genom att främst ha sina sociala kontakter inom församlingen. Det är således inte förbjudet att ha kontakter utanför församlingen, men det betonas att det sker under risk. Beckford påpekar att dörr-till-dörr-tjänsten förutsätter kontakt med människor utanför rörelsen. Han skriver att rörelsen därför inte uppmuntrar någon att gå i tjänsten ensam. Beckford menar att vittnena går två och två för att kunna hålla koll på varandra, kontrollera att de håller sig till doktrinerna och gripa in när någon är på väg att förlora en diskussion. Vidare säger han att detta system medför att eventuella snedsteg rapporteras till församlingen (Beckford 1975).

Det är svårt för Jehovas vittnen att hålla tron privat eftersom den påverkar alla delar av livet. Detta kan leda till konflikter i skola och arbetsliv. Ofta kommer sådana konflikter ur vittnenas vägran att bryta rörelsen påbud, läran kommer alltid först. Enligt Holden (2002) kan problem vara kollegor som använder ett språk som uppfattas som stötande, att vittnena inte deltar i strejk, fackliga organisationer eller julfester. Detta påverkar relationen till kollegor. De intervjuer Holden (2002) gjort stödjer att fientlighet i den yttre världen stärker vittnenas medvetande om risk, och att de ser motgångarna som ett test av tron. I *Ungdomar frågar* (1989, 153) skriver man att många unga kan bli ”satta på prov genom hån” i skolan på grund av sin tro. Man ger en rad förslag till hur ungdomarna kan hantera trakasserier i skolan, bland annat genom att se tron som något att vara stolt över och låta kärleken till Gud övervinna den fruktan man känner. Man påminner om att också Jesus blev hånad (Ungdomar frågar 1989). För att hjälpa medlemmarna att alltid hålla läran först, även då de möter motstånd, finns i publikationerna berättelser som skapar en heroisk mytologi. Främsta exemplet är vittnen som vägrade lyda under Hitler eftersom det vore avgudadyrkan och därför förföljdes, fängslades och mördades. Sådan heroism symboliserar seger över ondskan och ger vittnen runt om i världen kraft att hålla läran främst (Holden 2002). Berättelserna torde också påminna om att man inte är den förste eller den ende att möta motstånd och att om andra kan stå starka i tron under motgångar så kan man själv det också.

Barnen till Jehovas vittnen introduceras ofta tidigt till rörelsens läror. Detta har enligt Holden (2002) två syften; dels att rekrytera nya medlemmar, dels att skydda barnen från inflytelse av Satan. Inom rörelsen finns inga regler för föräldraskap, dock riktlinjer och mängder med råd till föräldrar. Det verkar som att det ligger en viss press på föräldrarna att barnen ska ägna sig åt rätt aktiviteter, ha en god relation till sina föräldrar och vara disciplinerade då detta ses som ett mått på föräldrarnas uppfostran och deras roll som förebilder (Holden 2002). En viss press kan även ligga på barnen då man i *Ungdomar frågar* (1989, 27) skriver att föräldrarna ”är

ansvariga inför Gud för hur de uppfostrar dig”. Det kan läsas av ett barn som att om inte du sköter dig så reflekterar det illa på dina föräldrar. Holden (2002) skriver att vittnena anser att det är upp till föräldrarna att se till att barnen inte leds bort från rörelsen. Enligt Holdens (2002) intervjuer föreligger skillnader i utövandet av disciplin, till vilken grad barnen får umgås med icke-troende och till vilken grad de måste delta i rörelsens aktiviteter. De barn som Holden (2002) mött sa sig vilja ära sina föräldrars önsknings genom att läsa rörelsens litteratur och gå på möten. De sa sig också tycka om bibelstudierna och att träffa sina vänner i församlingen. Holden (2002) skriver att barnen kan uppleva att de är annorlunda än andra eftersom tron hindrar dem från att göra sådant som andra barn gör. I skolan förbjuds barnen att delta i sådant som går emot rörelsens principer. På 1970 och 1980-talen publicerades en lista på skolritualer att undvika där bland annat skolpolitik, nationalistiska vanor, jul- och påskaktiviteter, skoldanser, m.m. finns med (Holden 2002). Skolan beskrivs som en risk. Bekantskap med icke-troende i skolan kan vara början till att barnen söker sig bort från rörelsen. Ett av vittnena som Holden (2002) intervjuat beskriver avundsjuka på sina skolkamrater som slapp bibelstudier och missionsarbete. I *Ungdomar frågar* avråder man från att delta i fritidsaktiviteter utanför rörelsen eftersom det tar tid från det andliga arbetet men främst för att det innebär moraliska faror att umgås med icke-troende, istället rekommenderar man att man ägnar fritiden åt missionsarbetet (*Ungdomar frågar* 1989). Den yttre världen beskrivs som fylld av risk för dåligt moraliskt inflytande.

Trots ett antal uppfyllda profetior har Jehovas vittnen överlevt och expanderat. Enligt Holden (2002) är det som fått störst effekt på medlemsantalet det uteblivna Harmageddon 1975. Man förberedde sig för världens undergång och ingenting hände. Vittnen sa upp försäkringar, avstod från att köpa hus och skaffa barn i väntan på Riket (Holden 2002). Beckford gav ut sin bok samma år som den utlovade profetian. Utan facit i hand skriver han om hur profetian framställs för att förebygga en del av problemen ifall den inte skulle slå in. Rörelsen framhävde det fruktlösa i att göra precisa spådomar om under vilka former profetian skulle ske, samt sa att full förståelse för händelserna 1975 skulle komma till Jehovas vittnen först långt senare. Beckford berättar att medlemmarna varnades för att förvänta sig dramatiska händelser eller omedelbar upphöjelse av alla vittnen (Beckford 1975). Att rörelsen lyckades överleva trots att inget inträffade hösten 1975 som utlovat, har flera orsaker. Holden (2002) berättar att man dels gjorde en omtolkning av Daniels bok och Uppenbarelseboken och menade att Jehovas planer stod oförändrade. Man gjorde om kronologin och räknade från Evas skapelse, inte Adams. Frederick Franz som blev president för rörelsen 1977 förklarade att det var eftersom vittnena förväntat sig Harmageddon som ingenting hänt. Jesus hade sagt att ingen skulle veta dagen eller timmen för när den messianska tiden skulle börja (Holden 2002). Detta var rörelsens förklaringar, men det kan också ligga betydelse i att medlemmarna knyts tätt samman och avråds från kontakter utanför rörelsen. Beckford skriver att ”den stödjande sociala strukturen bland vittnena kommer skydda deras delade tro och säkerställa att vad som än händer kommer assimileras in i deras kollektiva trossystem utan allvarlig skada” (egen översättning Beckford 1975, 221). Holden menar att även om man tvivlade skulle det inte vara lätt att lämna familj och vänner, att ens ifrågasätta kunde leda till uteslutning och då skulle man inte få träffa sina nära. Han berättar också att många inte kände att de hade någonstans att ta vägen (Holden 2002). Även att läran är allomfattande och absolut har betydelse, enligt Holden skulle det innebära en existentiell kris för många att avsäga sig tron. Att gå ur rörelsen skulle innebära att lämna en känslomässig och psykologisk trygghet (Holden 2002). Det fanns alltså flera faktorer som gjorde medlemmarna välvilligt inställda till rörelsens förklaringar. För många blev det dock en så stor personlig besvikelse att de avslutade sitt deltagande i rörelsen.

Sammanfattningsvis kan det konstateras att Jehovas vittnen är en rörelse som skiljer sig från den sekulära världen. Man ser Bibelns ord som absolut sanning och ger den företräde i alla situationer. Medlemmarna avråds från yttre kontakter och skiljs symboliskt åt från icke-medlemmar. Tron på Harmageddon och konsekvenserna för dem som inte lever i sanningen skiljer Jehovas vittnen från andra människor. Det är nästintill omöjligt för medlemmarna att hålla tron privat då de ständigt måste gå emot sekulära normer och traditioner. Det torde därför inte vara en enkel tillvaro att vara ett Jehovas vittne i ett modernt samhälle.

4. Att ha en övertygande tro

Det finns en rad sociologiska infallsvinklar på vad som gör religiös tro trovärdig för individen. I följande kapitel kommer jag presentera teorier om hur vi kan förhålla oss till andra människor och deras värderingar, och hur detta kan skapa strukturer för att hålla religiös tro övertygande. Min avsikt är inte att ge en fullständig överblick över det religionssociologiska fältet, inte heller att djupgående undersöka alla tänkbara vinklar av de utvalda teorierna. Uppgiften för de teorier som presenteras här är att ge teoretiska ramar till och tolkningsmöjligheter för de upplevelser som intervjupersonerna i denna studie ger uttryck för. Dessa upplevelser kommer att relateras till och tolkas genom de teorier som beskrivs här.

4.1 Plausibilitetsstruktur

Religiös tro måste hållas trovärdig för individen. Peter Berger (1979) skriver att människan behöver social bekräftelse för sina moraliska uppfattningar om verkligheten. Enligt Berger behöver vi socialt stöd för de värden vi håller för sanna, även om han medger att det finns undantag där människor håller en viss uppfattning utan sådant stöd, dessa ska vi enligt Berger betrakta just som undantag. Inom en viss miljö blir en viss typ av värden sanna för individen. Berger (1979) påpekar att det är troligt att individen börjar ifrågasätta dessa värden om han flyttas utanför den specifika miljö där dessa värden råder. Värden och normer som vi är säkra på i en miljö där de har starkt socialt stöd verkar inte lika säkra i en miljö där sådant stöd saknas. Det är detta som Berger avser med plausibilitetsstruktur – den struktur som genom socialt stöd upprätthåller trovärdigheten i våra moraliska uppfattningar om världen. Religiös tro upprätthålls genom att den delas och bekräftas i en social gemenskap.

Det är i grupper vi får religiös bekräftelse. I förordet till Cooleys *Samhället och individen* skriver Gert Nilsson att "den mänskliga naturen är en gruppnatur" (Nilsson 1981, 13). Med det menar han att människan av naturen behöver samvaro i grupper därför att vi är sociala varelser. En grupp med stark tillhörighet som kännetecknas av samarbete, gemenskap, sympati och "vi"-känsla kallas primärgrupp (Nilsson 1981). En primärgrupp är alltså en grupp med nära relationer. En sådan grupp är ofta familjen, men kan också vara andra mindre grupper med nära förbindelser så som grannar eller arbetskamrater. Nilsson (1981) anger att förutsättningen för en primärgrupp är att den inte är för stor, att interaktionen sker ansikte mot ansikte och att relationen är varaktig. I *Introduktion till socialpsykologi* anger Bosse Angelöw känslomässig närhet som ytterligare ett kännetecken för en primärgrupp. Vidare skriver han att inom en primärgrupp överförs "tyst kunskap" så som grundläggande värderingar, normer, roller och kunskap om vardagen och livet (Angelöw & Jonsson 2000). Religiösa uppfattningar och värderingar torde höra till denna tysta kunskap. Även Nilsson ger primärgruppen stor vikt för individens utveckling, och säger att det är här som individens sociala natur och ideal bildas. Det innebär att vi genom primärgruppen får värderingar och normer, samt att vi lär oss bli sociala varelser. Normer för vårt sociala beteende och vilka värderingar vi håller för sanna skapas i denna gemenskap. Sådan gemenskap menar Nilsson (1981) att alla människor eftersträvar, han säger att primärgruppssamvaro för oss är ett mål, inte ett medel. Det Nilsson beskriver är ett behov av nära relationer där en struktur av gemensamma uppfattningar skapas. Primärgrupper torde således utgöra starka plausibilitetsstrukturer för många individer.

Wade Clark Roof håller det för allmänt känt att religiositeten i hemmet är avgörande för om barnet ska ta till sig religiösa normer och värderingar. Vidare säger han att föräldrar ofta är religiösa förebilder för unga vuxna. Det typiska enligt Roof är att familjemedlemmar är medlemmar i samma religiösa grupp och att familjen underlättar barnets interaktion med

andra som delar samma religiösa värderingar (Roof 1978). På så sätt bygger föräldrarna upp en struktur kring barnet där samma värderingar hålls för sanna. Man skapar en plausibilitetsstruktur. Roof (1978) skriver att destohängivnare föräldrarna är, desto troligare är det att deras tro och normer stärks hos barnet. Familjen som primärgrupp utövar inflytande över medlemmarnas religiösa tro.

Enligt Roof kan även den lokala gemenskapen i ett visst geografiskt område fungera som plausibilitetsstruktur för religiös tro. För en fungerande plausibilitetsstruktur sätter Roof (1978) upp vissa villkor; att det finns nära sociala band med familj, vänner och grannar, att man har stark gemenskapsidentitet, att fokus ligger på tillhörande och mening och att man värderar det familjära, nära, intima och välkända i motsats till det opersonliga, anonyma, offentliga, förnuftsbaseade aspekterna av vardagslivet. Det Roof beskriver liknar en stark primärgruppsamvaro, där man med känslomässiga band och tillhörighet upprätthåller en gemensam uppfattning om världen. Förutsatt att lokala geografiska områden där människor bor behåller relativt stabila interaktionsstrukturer över tid, kan de enligt Roof (1978) hålla mer betydelsefulla religiösa definitioner av verkligheten än samhället i övrigt. Starka primärgruppsband kan skapa en plausibilitetsstruktur för kyrkan, enligt Roof blir kärnan individens koppling till och sociala inblandning i det lokala område där han bor. Detta förutsätter att detta område har en delad religiös tro. Starka band till ett troende samhälle underlättar för individen att hålla de traditionella föreställningarna plausibla. Grupplivet blir en stödstruktur för kyrkan. Tron hålls stark och viktig i ett sådant samhälle och individen bekräftas kontinuerligt i sin tro. Roof (1978) fortsätter resonemanget genom att säga att den vardagliga sociala interaktionen blir avgörande för om tron blir bekräftad eller inte, speciellt för medlemmar av kyrkor som inte föreskriver lämpliga sociala kontakter. De medlemmar som inte har stöd av starka band till andra troende blir mer känsliga för sekulära influenser. Det krävs band till andra religiösa för att upprätthålla och stärka den egna religiösa identiteten. Det vardagliga sociala nätverket blir därför mycket viktigt.

4.2 Referensgrupper

Referensgruppsteorin handlar om hur människan som social varelse påverkas i relation till andra människor. Normer och värderingar jämförs och förändras i förhållande till vilka grupper vi tillhör, vilka grupper vi vill tillhöra och vilka grupper vi jämför oss med. Robert Merton beskriver hur människor relaterar sig själva i förhållande till grupper och hur de anpassar sitt beteende till de värden som råder inom den grupp man relaterar sig till. Vidare beskriver han hur människor regelbundet orienterar sig mot grupper som de inte tillhör (Merton 1968). Enligt Merton är det inte självklart vilken grupp man sätter sig själv i förhållande till och inte heller självklart att det rör sig om *en* grupp. Vidare säger han att det finns två funktioner för referensgrupper och att samma grupp kan ha båda funktioner. Den ena funktionen är normativ; att sätta upp värden och den andra funktionen är komparativ; en ram för jämförande (Merton 1968). Referensgrupper med en normativ funktion torde således kunna fungera som plausibilitetsstruktur för vissa värden, normer eller religiös tro. Enligt Mertons resonemang kan vi också finna nya plausibilitetsstrukturer hos grupper som vi inte tillhör, men orienterar oss mot.

Merton (1968) urskiljer tre olika typer av grupper att relatera sig själv i förhållande till; a) grupper som man interagerar med, ex. skolkamrater, b) grupper som man är i samma status som, ex. en viss yrkesgrupp, c) grupper som är i en annan social status. Vidare gör Merton indelningen in-group och out-group. Med det förra avser han grupper där det finns

medlemskap genom sociala interaktioner och med det senare grupper där sådant medlemskap saknas. Definitionen är beroende på hur vid eller snäv indelning man gör. Merton (1968) framhåller dock att referensgrupper vanligen är grupper som man interagerar med eller som man åtminstone delvis har något gemensamt med. Sociala relationer i en grupp eller vissa gemensamma drag kan alltså vara grund för jämförande eller normbildning.

Merton (1968) hävdar att när det gäller att forma beteenden och värderingar så förhåller sig människor oftast till out-groups. Detta skulle, i enlighet med vad Merton tidigare sagt, innebära grupper där man inte har sociala relationer men ändå åtminstone till viss del har gemensamma anknytningspunkter. Merton (1968) påpekar dock att gränserna mellan in- och out-groups inte är definitiva, utan förändras då situationer förändras. En out-group kan bli en in-group om sociala relationer upprättas. Merton klargör inte om individen fortsätter att söka out-groups i en ständig utveckling och förändring av normer och beteenden. Inte heller ger han något definitivt svar på när en individ spontant bestämmer sig för att jämföra sig med en viss grupp och inte heller vilka strukturer som avgör hur individen väljer ut referensgrupper. En del frågetecken kvarstår kring Mertons resonemang om hur vi orienterar oss mot olika grupper.

En individ kan ha flera referensgrupper samtidigt. Dessa kan vara ömsesidigt upprätthållande eller motsträviga. Således kan referensgrupperna stödja varandra eller ha normer som står i konflikt med varandra. När en individ utsätts för press från olika referensgrupper kan resultatet enligt Merton (1968) bli uppskjutna beslut, oförmåga att alls göra ett val eller i vissa fall framkalla neurotiska reaktioner. Det ter sig således inte helt oproblematiskt att ha flera referensgrupper vars normer står i konflikt.

Att anpassa sig till en gruppens normer har funktionen av acceptans. Detta behöver inte bara gälla inom in-groups, enligt Merton (1968) är det vanligt att man orienterar sig mot out-groups och deras normer och värderingar. Att orientera sig mot en grupp man inte tillhör och anta den gruppens värderingar kan ha flera funktioner; dels att underlätta en övergång in i den gruppen, dels att underlätta anpassningen till gruppen när man blivit medlem. Merton poängterar dock att detta endast fungerar i sociala strukturer som tillåter rörlighet, och att en identifiering med en annan grupp betyder alienering från den egna gruppen (Merton 1968). Att anamma en out-groups värden och göra sig del av den gruppen behöver alltså inte vara helt okomplicerat, beroende på den rådande sociala struktur som man rör sig i. Enligt Merton (1968) är den som är mest trolig att söka sig till den annan grupp den som inte är fullt socialt integrerad i den egna gruppen. Ett svagt socialt nätverk inom den egna gruppen ger mindre anknytning till gruppens normer, vilket kan leda till en positivare attityd till andra normer. Plausibilitetsstrukturen upprätthålls genom starka sociala band inom gruppen. Merton (1968) påpekar även att den fientliga reaktionen inom gruppen då någon vänder sig bort blir mindre påtaglig om de sociala relationerna redan är svaga. Ett starkt socialt nätverk inom gruppen torde därför få individen mer benägen att fortsätta hålla sig till gruppens normer. Plausibilitetsstrukturen skapas och upprätthålls genom starka band till andra med samma uppfattningar, vilket lämnar mindre utrymme för andra uppfattningar att få fäste.

4.3 Kognitiva strukturer

Hur vi är kognitivt orienterade påverkar vår förmåga att hålla religiös tro övertygande. Roof (1978) presenterar en indelning mellan vad han kallar locals och cosmopolitans, som skiljer sig åt vad gäller hur de orienterar sig mot människor omkring dem och världen i stort. Denna

orientering påverkar religionens plausibilitetsstruktur, beroende på vilka grupper man relaterar sig till. Locals orienterar sig främst mot sin närmaste sociala arena och de primärgrupper de interagerar i, medan cosmopolitans i huvudsak orienterar sig mot mer generaliserade grupper som inte behöver vara rumsligt nära, så som sin yrkesgrupp (Roof 1978). Det är en grundläggande skillnad i orientering mot det nära samhället för locals och mot världen i stort för cosmopolitans. Vi ska se hur denna grundläggande skillnad gör att locals är mer benägna att hålla religiös tro övertygande.

Det nära samhället är viktigt för locals vilket också påverkar vilken typ av organisationer de deltar i. Roof (1978) presenterar en studie utförd av Merton där han funnit att locals föredrar sociala aktiviteter där de får interagera med så många människor som möjligt, gärna i frivilliga organisationer som lämpar sig för att skapa kontakter och behålla gammal vänskap. Locals visade sig vara mindre benägna att delta i organisationer med anknytning till yrke eller hobby. Enligt Roof tenderar locals att hålla sociala kontakter viktigare än vad cosmopolitans gör. Referensgrupper för locals är familj, arbetskamrater och grannskap, vilkas inflytande spelar stor roll för locals normer. Det är alltså en tydlig primärgruppsorientering hos locals. Roof (1978) förvånas därför inte över att locals oftare är involverade i religiösa grupper än vad cosmopolitans är. Primärgruppens förväntningar är viktiga för locals och de tenderar därför att följa gruppens normer (Roof 1978). Här utgår Roof ifrån att primärgruppen har religiösa förväntningar på individen. Vi kan anta att det finns många locals som tyr sig till primärgrupper där det inte finns religiösa normer att anamma, dessa är dock inte relevanta för denna studie.¹

Locals och cosmopolitans sociala världar skiljer sig åt och deras livsstilar och sociala upplevelser gör att de ser världen på olika sätt. Locals tenderar att göra personifierande tolkningar, exempelvis att se internationella relationer som interpersonella relationer, medan cosmopolitans tenderar att göra mer icke-personliga, universella tolkningar (Roof 1978). Vad gäller religiösa tolkningar kan man se ett liknande mönster. Enligt Roof (1978) visar studier att cosmopolitans i högre grad försöker relatera religiösa värderingar och meningar till det sekulära livet, exempelvis genom att i religionen söka meningen med livet. Vidare beskriver Roof hur locals är mer troliga att personifiera sin uppfattning av gudomen och bekänna sig till mer bokstavliga tolkningar av doktriner som exempelvis himmel och helvete. Detta leder oss till att tro att det finns fler locals i konservativa kyrkor. Roof säger att locals generellt är mer hängivna till det institutionella livet i kyrkan. Detta stämmer överens med vad som konstaterats om vilken typ av organisationer som locals ofta deltar i. Enligt Roof (1978) ger locals uttryck för sin religiösa tillhörighet genom att delta vid gudstjänster och i kyrkliga organisationer, då detta offentliga deltagande ses som en bekräftelse av gruppens värderingar. Att inte delta skulle kunna ses som ett avståndstagande. Locals orienterar sig mot det nära samhället och bygger starka sociala band i de sammanhang där de rör sig, tillhörigheten är viktig för locals. Denna primärgruppsorientering fungerar som plausibilitetsstruktur för den religiösa tron. Roof (1978) hävdar att bland aktiva deltagare i såväl konservativa som liberala kyrkor utgör locals en oproportionerligt stor andel. Både tron och hur man utövar den påverkas således av individens kognitiva orientering.

¹ Det relevanta i de kognitiva skillnaderna mellan locals och cosmopolitans är för denna studie att se om intervjupersonerna orienterar sig mot primärgrupper enligt detta mönster. Vi vet på förhand att intervjupersonerna är religiösa, därför är locals utan religiös tro inte intressanta att utreda vidare i denna studie.

Locals är mer orienterade mot primärgrupper som fungerar som förstärkare av den religiösa hängivelsen. Enligt Roof (1978) leder detta antagande till att om primärgruppsband hjälper till att upprätthålla en stark, trovärdig tro så spelar den även roll i att förstärka institutionell kyrko-centrerad hängivenhet och en stark religiös identitet. Detta eftersom religiös hängivenhet för locals innebär att delta i det institutionella kyrkolivet. Enligt Roof (1978) lever locals i världar där tro och kyrkodeltagande är mycket meningsfullt. Roof sträcker sig till att säga att för den typiske kyrkomedlemmen överstiger primärgruppsinflytandet övertygelse om tron. Han säger således att den kognitiva orienteringen mot primärgrupper är viktigare än den faktiska tron när det gäller religiöst deltagande.

Roof (1978) fastslår sammanfattande att det i detta resonemang följer rimligt att anta att om den kognitiva orienteringen ligger mot primärgrupper så påverkas individen mer av familjens religiositet, eftersom dessa individer är mer känsliga för primärgruppens förväntningar. Individen påverkas således olika mycket av den religiösa socialisationen i hemmet beroende på vilken kognitiv orientering individen har. För locals blir denna påverkan större än för cosmopolitans. Locals tolkar världen i termer av personlig relevans och länkar dessa tolkningar till primärgrupper. Enligt Roof (1978) tenderar locals att begränsa antalet referensgrupper. Locals har starkare lokala grupplöjaliteter än cosmopolitans, vilket enligt Roof leder till att locals i högre grad kan upprätthålla ett plausibelt trossystem i en sekulär omgivning. Följaktligen har locals ett starkare trossystem än cosmopolitans.

Sammanfattningsvis kan sägas att det i detta kapitel har presenterats uppfattningar om att plausibilitetsstrukturer är avgörande för bekräftelse av religiös tro. Vidare har sagts att sådana strukturer kan fås genom människors behov av grupptillhörighet. Ju starkare gemenskapen och närheten i gruppen är desto mer benägna är vi att hålla oss till gruppens normer och värderingar. Det har också sagts att vi påverkas av grupper omkring oss. Individen sätter sig själv i förhållande till andra människor, ofta på basis av något gemensamt drag. Sådana jämförelser kan leda till att individen orienterar sig mot en grupp genom att ta an de värderingar som råder inom gruppen. Det har även presenterats att hur vi orienterar oss mot omvärlden är beroende av vår kognitiva predisposition mot antingen det som ligger nära eller mot omvärlden i stort. För locals är den nära världen och personliga relationer viktiga. Man är därför mer benägen att ta sig an primärgruppens värderingar och bekräfta dessa i gruppgemenskap. När det gäller religiös tro manifesteras detta ofta genom kyrkligt deltagande.

5. Ung och vittne

Detta kapitel redogör för vad som kommit fram under intervjuer med tre unga Jehovas vittnen. Inga tolkningar eller kommentarer görs i detta kapitel som därför är att betrakta som intervjupersonernas egen utsaga. Materialet är kategoriserat utifrån ett antal områden. Först behandlas vad ungdomarna säger om att tro. Här ingår föräldrar och församlings roll i deras tro. Nästa område är familjen och nära band till troende och icke-troende familjemedlemmar. Följande område behandlar vad som framkommit i intervjuerna om andra vittnens roll i ungdomarnas liv. Därefter redogörs för vad ungdomarna säger om att gå i tjänsten. Följande område berör hur ungdomarnas relationer till och möten med personer utanför Jehovas vittnen ser ut. Slutligen framförs vad ungdomarna säger om samvetsfrågor.

5.1 Om tron

De intervjuade har vuxit upp inom rörelsen. De berättar att de från barnsben följt med på möten och i tjänsten. Ungdomarna är eniga i att föräldrarnas tro har haft stor betydelse för deras egen tro. De säger att från början utgick de från föräldrarnas tro och att det sedan växt fram en egen tro. Ingen av dem har haft ett avgörande ögonblick då tron blev deras egen, utan är eniga i att tron växer fram gradvis och blir starkare dag för dag. De säger att ett sätt att veta att det idag är deras egen tro är att de kan och vill förklara den för andra och att ett annat är att de känner vilja att leva efter tron.

Ungdomarna berättar att tron växer varje dag. På möten och i diskussioner utvecklas tron i och med att de förstår nya saker och får andra synvinklar, detta stärker tron. Ungdomarna berättar att man inom rörelsen kan tycka olika i mindre frågor och på så sätt får de nya synsätt av varandra. De säger att när man tycker olika gäller det samvetsfrågor, inga av de större frågorna. Ungdomarna beskriver att man tänker på olika frågor och att det därför är givande att träffas och diskutera. De säger att tron blir tydligare när de får formulera sina tankar i samtal med andra.

Ungdomarna berättar att om de känner osäkerhet i en fråga så kan de fråga någon äldste i församlingen. De säger att de oftast får ett bra svar. Ungdomarna säger att de inte tror blint utan att de läser Bibeln och finner svar på frågor. De är eniga i att de alltid fått svar på sina frågor. Ungdomarna beskriver det som stärkande för tron att det alltid finns svar i Bibeln. De säger att Bibeln blir ”glasklar” inom Jehovas vittnen. Ungdomarna berättar att de ser logiken i läran, att de får bra förklaringar och tydliga bevis för att läran är sann. De säger att många andra religioner inte är logiska.

Ungdomarna beskriver att man kan tro genom tillit. De säger att tillförsikt till tron innebär att man ser till frukterna av tron. Om konsekvenserna av tron är goda så betyder det att tron är sann. De säger att frukterna av deras tro är god moral och fred, därför är tron god. De jämför med kristendomen som har gjort mycket ont och välsignat krig och säger att om inte frukterna är goda så kan inte läran vara god och sann.

Ungdomarna berättar att de studerar Bibeln inför möten. De berättar att rörelsen publicerar hjälpmedel för att studera Bibeln ämnesvis. Ungdomarna säger att det är viktigt att läsa dessa hjälpmedel för att budskapet i Bibeln ska nå fram. En av dem berättar att han har ett bibelläsningsschema för att läsa Bibeln från pärm till pärm. Han berättar att han gör detta för att läsa Bibeln som berättelse från Första Mosebok fram till den rörelse Jehovas vittnen är idag. Ungdomarna berättar att det är stor skillnad på att läsa Bibeln som berättelse och på att

söka svar på en specifik fråga i Bibeln. De tycker att rörelsens publikationer hjälper dem att hitta svar på frågor.

En av ungdomarna är döpt. Ungdomarna är eniga i att det är viktigt att man är andligt stark när man döper sig. De säger att det är en mognadsfråga och att det är viktigt att man är redo. En av dem berättar att han är rädd för att döpa sig för tidigt. Han vill vara säker på att han klarar av att leva som ett vittne innan han döper sig. Ungdomarna säger att efter dopet utsätts man för frestelser och prövningar som det är viktigt att kunna stå emot. De berättar att dopet ska vara ett eget val. Ungdomarna säger att även om de vet att deras föräldrar vill att de ska döpa sig så har de inte upplevt några påtryckningar, varken från dem eller från någon annan i församlingen. De säger att de inte vill göra sina föräldrar besvikna, men att man inte kan döpa sig för föräldrar eller församling. Ungdomarna säger att föräldrarnas uppfattning är viktig, men att det är Guds uppfattning som är viktigast. Dopet innebär att man överlämnar sig till Gud. De berättar att det är viktigt att man har både gärningar och tro innan man döper sig. Ungdomarna säger att det är ett ansvar att vara ett Jehovas vittne.

Ungdomarna beskriver församlingen som stärkande för tron. De säger att omgivningen de vistas i påverkar dem och att församlingen är en stor del av denna. Ungdomarna berättar att församlingen stärker tron genom att ge uppmuntran och sporra. Detta gör församlingen genom att ge beröm för att de kommer på möten eller genom att kommentera när de talat på ett möte. Ungdomarna säger att det hjälper att veta att alla inom församlingen vill bli bättre människor.

5.2 Om familjen

De intervjuades familjer är eller har varit medlemmar i Jehovas vittnen. Idag har de minst en förälder som är med i rörelsen. Ungdomarna är eniga i att deras tro ursprungligen var föräldrarnas men har utvecklats till att bli deras egen. De säger att Guds förväntningar på dem är viktigare än föräldrarnas, även om de inte vill göra sina föräldrar besvikna. Ungdomarna berättar att de har tänkt på hur det hade varit att inte vara född in i Jehovas vittnen. De säger att det är en skrämmande tanke. Ungdomarna säger att även om de ändå hade haft en nyfikenhet på religion och funderat över existentiella frågor som livets mening, så kanske omständigheter hade gjort att de aldrig hade kommit i kontakt med Jehovas vittnen. De är eniga i att detta skrämmer dem. Ungdomarna säger att de känner glädje och tacksamhet för att de är födda inom rörelsen.

Två av ungdomarna har en förälder som blivit utesluten. Den ena har inte längre kontakt med sin far. Han bodde kvar hos familjen en tid innan de skildes men idag bor de på skilda håll. Hon berättar att det blev lättare efter att han flyttade. Hon säger att det är en samvetsfråga om hon ska ha kontakt med honom eller inte. Hon har valt att inte ha det. Hon anser inte att kraven för att vara ett Jehovas vittne är för höga. Den andre bor fortfarande i samma familj som sin uteslutne far. Han säger att det inte leder till konflikt hemma att hans far är utesluten. Han berättar att hans far fortfarande har tron, men att han inte klarar av att leva som ett Jehovas vittne. Han säger att han är besviken på sin far eftersom han introducerade honom för tron, och nu har övergett att leva som ett vittne. Han anser att uteslutningen var ett rätt beslut. Han berättar att det får konsekvenser genom att han inte kan bjuda hem andra vittnen eftersom de inte ska umgås med uteslutna. Ungdomarna säger att man ska ha både tro och handling som ett vittne. De anser inte att det är för höga krav att klara både tro och handling.

Två av ungdomarna har syskon som inte är med i rörelsen. En av dem har en syster som fortfarande bor hemma, men som inte är med. Han säger att det inte är diskussioner hemma på grund av att hon valt att inte leva som ett vittne. Systemen har tron men klarade inte att leva som ett vittne, då hon valde att ha en pojkvän. Ungdomarna berättar att det inte är förbjudet att ha pojkvän, men det ska vara i lämplig ålder och med giftermål i sikte. Han säger att han pratat med sin syster om tron när de varit ensamma, och att hon fortfarande tror men inte klarar handlingen. Den andre har en syster som inte är med, men som bor med egen familj och barn. Han berättar att de inte pratar om tron när hon kommer och hälsar på. Han säger att hon vet vad tron innebär och respekterar den, därför leder det inte till konflikt att hon inte är med. Ungdomarna berättar att det är skillnad om man varit döpt och blivit utesluten eller om man före dop bestämt att man inte kan leva som ett vittne. Om någon blivit utesluten ska övriga i församlingen inte ha kontakt med denne. Ungdomarna har svårt att avgöra hur det påverkar dem att ha en utesluten förälder eller ett syskon som inte är med i rörelsen.

5.3 Om andra vittnen

Ungdomarna berättar att de vet att andra inom församlingen har samma mål i livet som de själva. Detta gör att det känner gemenskap med andra församlingsmedlemmar. Ungdomarna säger också att de kan känna gemenskap med vittnen i andra församlingar och i andra länder eftersom de vet att de har samma tro. De säger att grunden är den samma, bara språket olika, därför kan de känna gemenskap även i utländska församlingar.

Ungdomarna säger att de känner alla i församlingen men inte har nära band till alla. De beskriver att en nära samhörighet kommer utifrån vilka man passar ihop med. Ungdomarna säger att de jämnåriga de umgås med främst är andra vittnen. De berättar att de har flera vänner inom församlingen. Ungdomarna säger att de inom församlingen lär sig umgås med personer i olika åldrar. De säger att det är värdefullt att ta del av varandras erfarenheter. Ungdomarna berättar att de får utbyte av varandra och lär sig hur tron har varit till nytta för andra. Att få diskutera tron med andra inom församlingen beskriver de som härligt eftersom de då får artikulera sina tankar, samt ta del av andras syn på olika frågor. De beskriver att man tänker på olika frågor och att man därför får nya synvinklar av varandra.

Ungdomarna säger att tron växer då man får förklara den för andra. De säger att församlingen har en stärkande effekt på tron. Ungdomarna berättar att de får uppmuntran av andra medlemmar bland annat genom beröm för deras deltagande i kyrkliga aktiviteter. Ungdomarna säger att de påverkas av omgivningen och att församlingen är en stor del av den. De säger att det är stärkande att veta att alla i församlingen försöker bli bättre människor med bättre moral. Ungdomarna berättar att på mötena väcks tankar som de sedan kan diskutera. Inför mötena studerar de vissa delar av Bibeln och deltar med kommentarer, det gör att tron utvecklas och växer.

Ungdomarna berättar att de jämför kunskaper och erfarenheter med andra i församlingen. De berättar att de då avser hur någon förklarar något eller hur någon förkunnar i tjänsten. Ungdomarna säger att de stimuleras av varandras kunskaper och beteende. De berättar att pionjärernas arbete är inspirerande. Ungdomarna säger att det får dem att jämföra sina liv med andras och fundera över hur de vill leva i framtiden. De berättar om överväganden att arbeta i Jehovas tjänst på olika sätt. Det kan röra sig om att bygga rikets salar på olika platser, att översätta och ge ut litteratur eller att heltidsförkunna. Ungdomarna är eniga i att ett arbete

dedikerat till Jehova skulle vara uppbyggande och givande för dem. De säger att det är en samvetsfråga vad man prioriterar i sitt liv. Materiella ting ökar risken för frestelse.

5.4 Om tjänsten

Ungdomarna berättar att de går i tjänsten för att det är vad Jehova vill. De vill sprida hans budskap. De säger att de delar med sig av kunskap, de lär andra och de ger tröst ur Bibeln. Ungdomarna berättar att hur de blir bemötta när de går i tjänsten är olika. Många tackar nej vänligt, men det händer att de blir utskällda eller otrevligt bemötta. De säger att det inte är vanligt men inte heller sällsynt. De berättar att från början kunde det vara obehagligt, men att de gånger de får samtala med någon och ge dem tröst eller en ny insikt gör det värt de gånger de blir otrevligt bemötta. Ungdomarna säger att de växer av att samtala med människor. Ungdomarna är eniga om vikten av att förbereda sig. De berättar att de brukar tänka igenom vad de ska erbjuda och hur de ska framföra det. Under möten övar de förkunnandet i rollspel. Ungdomarna berättar att man alltid går två och två, och att man lär av varandra. De säger att de kan lära av varandras erfarenheter och hur de förklarar sitt budskap. De berättar att det kan vara inspirerande att höra någon förkunna på ett bra sätt.

5.5 Om personer utanför Jehovas vittnen

Vilka man umgås med är en samvetsfråga. Ungdomarna talar om risk för dåligt inflytande eller gruppträck av personer utanför församlingen. De talar om risk för negativ påverkan på goda vanor så som att gå på möten och i tjänsten. Sådana vanor är inte viktiga för personer som inte är Jehovas vittnen, därför finns risk att vanorna påverkas negativt av umgänge utanför rörelsen. Personer utanför församlingen delar inte rörelsens värderingar och man har inte samma mål i livet. Ungdomarna säger att det är upp till var och en att avgöra vad som är bäst för en själv. De berättar att det går att umgås med personer utanför rörelsen om de respekterar att man inte vill vara med på allt.

Ungdomarna har lite umgänge utanför församlingen. De berättar att de umgås med sina klasskamrater i skolan, men att det i huvudsak blir begränsat till skoltid. De säger att det kan hända att de går en stund på stan med någon efter skolan. Ungdomarna beskriver kontakten som ytlig. En av dem berättar om en vän vars familj är med i rörelsen, men vännen själv inte är det. Han berättar att han försöker trappa ned på umgänget med denna vän för att inte riskera att påverkas negativt. Ungdomarna säger att även om de inte själva upplevt dåligt inflytande så vet de att det förekommer eftersom det varnas för det i Bibeln. De säger att det varnas för det av en anledning och att de därför bör ta varningen på allvar. En av dem berättar att hon tidigare påverkats negativt av dåligt umgänge och att hon därför brutit sådana kontakter. Ungdomarna berättar att de kan avböja inbjudningar för att inte sätta sig i situationer där de kan utsättas för frestelse.

Ungdomarna berättar att de ibland säger till när de ställs inför bristande moral hos personer utanför rörelsen. Det kan gälla att någon försöker fuska på ett prov eller skolka från en lektion. De berättar att de kan säga till personen i fråga eller flytta sig för att undvika situationen. Hur de agerar beror på situationen. Ungdomarna säger att det är svårast då det är flera personer som vill genomföra en handling och de blir utsatta för gruppträck. Då gäller det att stå på sig. Ungdomarna förklarar att de är ansvariga för sin egen moral, inte för andras.

Ungdomarna har erfarenheten att klasskamrater är nyfikna. De har inte blivit retade för sin tro, utan upplever att frågor oftast ställs på ett respektfullt sätt. De känner att de får förklara, inte försvara sin tro. Ungdomarna berättar att om klasskamrater frågar om tron beror det på den enskilda personens intresse. Det är vanligast att frågor dyker upp kring jul och i samband med födelsedagar. De säger att frågorna oftast rör vanorna och att det är sällan de får existentiella frågor.

Ungdomarna berättar att de uppmuntras av rörelsen att starta diskussioner med personer som inte är troende, men att det inte är ett tvång. En av dem säger att hon ser på skolan som sitt distrikt att förkunna i. Ungdomarna berättar att det kan vara svårt att starta diskussioner. En av dem berättar att han ber före maten i skolan på ett tydligt sätt, men att ingen har frågat vad han gör. Då är det svårt att spontant förklara tycker han. Den andra killen berättar att han ibland ber på ett sätt som inte märks för att undvika frågor. De säger att det ibland inte är en lämplig situation för att starta en diskussion eller förklara sin tro. De berättar att istället för att förklara att man inte firar högtider kan man säga "tack" när någon önskar god jul. Ungdomarna säger att de gärna vill ha träffat en person mer än en gång innan de berättar om sin tro och vad den innebär. De berättar att det kan vara skönt att få förklara varför de gör på ett visst sätt eller inte vill vara med på allt. Ungdomarna säger att det kan vara bra om människor omkring dem vet att de är ett Jehovas vittne för då får de press på sig att hålla ett gott uppförande.

Ungdomarna berättar att de tycker synd om människor som inte är med i rörelsen. De säger att de känner medlidande för dem för att de inte fått budskapet. Ungdomarna säger att pengar, fester och sport är viktigt för deras icke-troende klasskamrater. De upplever att de själva har svar på större frågor. Ungdomarna uttrycker att de vill dela med sig av sina kunskaper, de vill förklara för dem som inte vet. De säger att de har svar på frågor som många ungdomar ställer sig. Ungdomarna förklarar att de inte känner sig för mer än andra, utan menar att de har kunskaper som personer utanför Jehovas vittnen inte har.

5.6 Om samvetsfrågor

Samvetsfrågor är sådana frågor som det är upp till var och en inom rörelsen att ta ställning till. Ungdomarna berättar att det kan röra vilken musik man lyssnar på, vilka filmer man ser och vilka kläder man har. Samvetet ska avgöra om budskapet är bra för en att lyssna till. Det kan finnas variationer i hur man ser på blodfrågan, för vissa är det godtagbart att kopplas till en maskin som pumpar runt blodet även om det lämnar kroppen för att pumpas in igen, medan det för andra är otänkbart. De berättar att samvetsfrågor kan röra om man umgås med icke-troende eller om man träffar en förälder som blivit utesluten. Samvetsfrågor kan röra vilka prioriteringar man gör i sitt liv, om man köper dyra saker eller om man tjänar Jehova. Ungdomarna säger att det är upp till var och en att avgöra vad som är bäst för denne. Läran ger vissa uppfattningar om vad som är rätt och fel, sedan får man följa sitt samvete.

Ungdomarna säger att de kan be föräldrar eller någon äldste i församlingen om råd, samt att de får råd genom rörelsens publikationer. De berättar att de diskuterar frågor med jämnåriga i församlingen och att de då kan få nya synvinklar på frågor. Ungdomarna berättar att de i hög grad har valt att inte umgås med ungdomar utanför församlingen eftersom det medför risk för dåligt inflytande. De säger att de väljer att inte lyssna på viss musik eftersom budskapet inte är bra.

6. En övertygande tro

Följande kapitel kommer inledas med en redogörelse av studiens validitet och reliabilitet. Det är viktigt att diskutera resultatens trovärdighet innan vi går in i resonemang om hur dessa förhåller sig till de forskningsfrågor och sociologiska teorier som presenterats i tidigare kapitel. Vi bör titta på ur vilka vinklar studiens resultat skulle kunna ifrågasättas och ha detta i åtanke vid djupare analys av resultaten. Efter denna inledning kommer vi att titta på hur forskningsfrågorna besvaras av resultaten och hur de relaterar till de sociologiska teorierna och tidigare forskning. Vi kommer också diskutera vad det samlade resultatet och diskussionen säger om studiens syfte; hur unga Jehovas vittnen håller sin tro övertygande.

6.1 Studiens tillförlitlighet

När man talar om hur trovärdig och tillförlitlig en studie är använder man ofta begreppen reliabilitet och validitet. En förenklad förklaring av begreppen är enligt Svensson och Starrin (1996) att reliabilitet innebär att resultaten ska bli de samma om man upprepar studien och att validitet betyder att man mäter det man avsett att mäta. Utgångspunkten för en diskussion av studiens trovärdighet och tillförlitlighet bör därför bli ifall det är rätt saker som har mätts och om de har mätts på rätt sätt.

På grund av begreppens långa tradition inom kvantitativ forskning bör vi inte utan vidare acceptera den förenklade definition av reliabilitet och validitet som anges ovan. Trost (2005) påpekar att det uppstår problem med att applicera den klassiska definitionen av reliabilitet på kvalitativ forskning eftersom man då förutsätter ett statistiskt förhållande. Istället menar Trost att vi bör utgå ifrån att människan ingår i processer, och att vi därmed kan förvänta oss varierande resultat vid olika mätningar. Även Svensson och Starrin (1996) poängterar att när det gäller kvalitativ forskning så bör reliabiliteten ses i sitt sammanhang, så som situationen såg ut vid intervjutillfället. Varje intervjutillfälle är unikt och vi kan därför inte förvänta oss konstans. Det finns dock andra aspekter av reliabilitet som vi kan använda oss av för att avgöra om vi hanterat metoden på rätt sätt. Trost (2007) anger precision som en sådan aspekt, vilket rör hur intervjuaren registrerar respondentens svar. Att använda en bandspelare hade varit fördelaktigt för precisionen i detta avseende, men då det inte var möjligt för denna studie måste precisionen kontrolleras på andra sätt. Den feedback som inhämtades från respondenterna där de ”godkände” intervjuarens anteckningar av deras svar måste ses som en lämplig kontroll av precisionen. Respondenterna fick på detta vis möjlighet att kontrollera att intervjuaren registrerat deras svar korrekt. Detta bidrog till en hög precision och således högre reliabilitet. En annan aspekt som Trost (2007) anger är intervjuarens objektivitet vid registrering av svaren. Det är svårt att bedöma sin egen objektivitet, men även här har den inhämtade feedbacken från respondenterna bidragit till att öka reliabiliteten. Registreringen av svaren har granskats av respondenterna och på så sätt bör intervjuarens eventuella subjektivitet neutraliserats. Enligt Kvale (1996/1997) är hur vi ställer frågorna viktigt. Han menar att vi kan påverka resultaten genom att ställa ledande frågor eller genom att ha vissa förväntningar på svaren. Detta har hanterats genom att utforma intervjuguiden i enlighet med rekommendationer i metodlitteratur och även genom att intervjuaren gjort sig medveten om vikten av att inte försöka leda respondenterna i en viss riktning.

Det största frågetecknet gäller intervjuernas form som gruppintervju. Det faktum att alla tre respondenter lyssnade till varandras svar och var fysiskt nära varandra har utan tvivel påverkat deras svar. Att avgöra till vilken grad de har anpassat sina svar efter situationen är omöjligt att utreda. Det bör dock ha i åtanke att en kvalitativ intervju alltid är en social

interaktion mellan minst två personer, och påverkan är således regel i intervjusituationer. Svensson och Starrin (1996) skriver att kvalitativa intervjuer stimulerar fram nya reaktioner hos deltagarna. Att de intervjuade har påverkat varandra behöver därför inte sänka kvaliteten på deras yttranden. Frågan som kvarstår är dock ifall de svarat sanningsenligt på frågorna eller anpassat sina svar efter vad de tror att övriga respondenter förväntar av dem. Anledningen till att intervjuerna genomfördes i grupp var att ungdomarna inte kände sig trygga i att träffa intervjuaren ensam. Således bör slutsatsen kunna dras att de kände sig tryggare i varandras sällskap. Möjligen kan man tänka sig att en ökad trygghet i intervjusituationen ökar respondenternas mod att ge sanningsenliga svar.

Respondenterna framträder eniga och målar upp en gemensam bild. Att resultaten är fria från motsägelser mellan respondenterna skulle kunna vara en följd av metodens form som gruppintervju. Respondenterna kan ha haft sociala motiv till att hålla inne med motsägelser till det någon annan sagt. Det ligger dock inte långt borta att tänka sig att samstämmigheten följer av naturen av den lära intervjupersonerna tillhör. Dessa unga Jehovas vittnen skulle kunna framträda eniga av det enkla skälet att de *är* eniga. Som konstaterats är Jehovas vittnen en rörelse med strikt hierarkisk styrning som ställer höga krav på sina medlemmar. Läran är en och densamma för alla medlemmar, utan undantag eller variationer. Formen av gruppintervju skulle kunna främja det som Svensson och Starrin (1996) anger som grund för en bra kvalitativ intervju; nämligen att underlätta för intervjupersonen att bygga upp ett sammanhängande och begripligt resonemang. Onekligen har respondenterna i denna studie hjälpt varandra med det. Kan man då säga att studien är valid? Mitt svar är ja. Social påverkan av resultaten genom metodens form kan ses som ett uttryck för viktiga aspekter av den undersökta rörelsens utformning, där det sociala nätverket i församlingen och konformiteten efter doktriner och normer är del av lärans struktur för att hålla tron övertygande.

6.2 Resultatens anknytning till teorier och forskning

Ungdomarna beskriver inget konfliktfullt i mötet med andra världsuppfattningar och värderingar. De situationer som diskuteras är främst moraliska dilemman, vilka inte verkar påverka deras tro negativt. De vet vad som förväntas av dem utifrån läran och har en vilja att handla efter den. I varje situation är de ansvariga för sin egen moral, inte för andras. Det är intressant att ungdomarna fokuserar på handlingen, inte på principen bakom den. Det tyder på att de inte tvivlar på lärans riktighet utan fokuserar på att handla i enlighet med den. Det framstår som att andra människors uppfattningar inte i någon större utsträckning påverkar dem, de verkar ha stor säkerhet i sin uppfattning om vad som är rätt och fel. De säger att om de är osäkra i en situation kan de vända sig till rörelsen för råd, antingen via någon person eller via någon publikation. Bibeln beskrivs som den viktigaste källan för svar på olika frågor. De berättar också att de läser Bibeln ämnesvis med hjälp av rörelsens publikationer. Det är tydligt att de söker sina svar inom rörelsen. Jehovas vittnen är således en stark normbildande referensgrupp för de intervjuade ungdomarna. De orienterar sig mot rörelsen och accepterar svaren de får där. Detta tyder på en kognitiv struktur av det vi i det teoretiska kapitlet lärt känna som locals, i och med att de söker sig till en primärgrupp vilkens normer intar en viktig del i deras liv. Enligt Roof (1978) är referensgrupper för locals ofta familj och andra socialt nära grupper, vilka har inflytande på locals normer. Locals är primärgruppsorienterade. Detta stämmer väl in på hur ungdomarna beskriver att de söker sig till rörelsen för svar och även försöker handla efter rörelsens normer i sitt vardagliga liv.

Vad gäller andra religioner förefaller de inte utmana ungdomarnas tro. De beskriver den egna tron som logisk och anser att många andra religioner inte är det. Ungdomarna säger också att konsekvenserna av den egna tron är goda, vilket inte alltid är fallet med andra religioner. Ungdomarna ser detta som bevis för att den egna tron är sann och att andra religiösa inriktningar inte är det. Det förefaller som att Jehovas vittnen är en mycket stark referensgrupp för ungdomarna och det går inte att urskilja tendenser som pekar på att de skulle orientera sig mot andra grupper. Detta motsäger Mertons (1968) utsagor om att människor oftast formar sina beteenden och värderingar i förhållande till out-groups. För dessa ungdomar är det en in-group som är normbildande, utan tendenser till orientering utåt. Merton (1968) säger dock också att det är större risk för orientering mot out-groups då individen har ett svagt socialt nätverk inom den egna gruppen. Vi kan tolka det som bevis för att ungdomarna har starka sociala band inom församlingen, vilket vi ska titta närmare på nedan.

Ungdomarnas tro bekräftas kontinuerligt genom den starka plausibilitetsstruktur som rörelsen utgör. De beskriver en tro som ständigt växer och utvecklas genom regelbundna diskussioner med andra församlingsmedlemmar och familj. Vidare beskriver de hur tron blir tydligare när de i samtal med andra får formulera den högt och förklara hur de tänker. Att utbyta erfarenheter och ta del av varandras syn på olika frågor framhålls som viktigt för tron. Ungdomarna berättar hur de jämför sig med andra inom församlingen och inspireras av varandra. De säger att de jämför kunskaper och erfarenheter med andra församlingsmedlemmar. Det sociala nätverket inom rörelsen framträder som betydelsefullt i utvecklingen och bekräftelsen av tron. Detta i enlighet med vad Berger (1979) säger om vikten av social bekräftelse av tron. Både familj och församling framstår som primärgrupper för ungdomarna. Enligt Dobronravoff (2007) har det stor social betydelse för de som fötts in i rörelsen att familj och vänner är med. De nära relationer ungdomarna har finns främst inom rörelsen. Roof (1978) säger att locals har stark grupployalitet och därför begränsar antalet referensgrupper. Det kan vi se att ungdomarna i studien har gjort, i enlighet med vad som rekommenderas inom rörelsen. Vi ser både i tidigare forskning (Beckford 1975, Holden 2002) och i rörelsens egna publikationer (Ungdomar frågar 1989) att medlemmar uppmuntras till umgänge inom rörelsen och att man talar om risk i samband med umgänge med icke-medlemmar. Av detta följer att medlemmar i rörelsen inte utvecklar nära band till icke-troende och därmed behåller plausibilitetsstrukturen intakt. Ungdomarna beskriver en känsla av gemenskap och uppmuntran inom församlingen. De talar också om upplevelsen av att alla i församlingen strävar efter att bli bättre människor som en sammanhållande faktor som stärker tron. Gert Nilsson anger känsla av samhörighet, gemenskap och vi-känsla som kriterier för en primärgrupp. Församlingen uppfyller även kriterierna av interaktion ansikte mot ansikte och varaktiga relationer (Nilsson 1981). Församlingen framträder som en primärgrupp och plausibilitetsstruktur för ungdomarna genom de nära relationer som beskrivs och dess funktion i ungdomarnas liv. Dobronravoff (2007) skriver att den starka sociala och andliga gemenskapen fungerar uppbindande för medlemmarna i Jehovas vittnen. Detta bekräftas av såväl Bergers (1979) resonemang om hur plausibilitetsstrukturen utgörs av socialt stöd, som av ungdomarnas utsagor om gemenskapen i församlingen.

Det kyrkocentrerade livet är viktigt i livet som vittne. Av detta följer att man spenderar mycket tid på att läsa Bibeln och publikationer inför möten samt på att gå i tjänsten. Ungdomarna säger att möten och att gå i tjänsten ger mycket. De beskriver att tankar och diskussioner kring läran väcks, och att detta berikar tron. De säger att när man i tjänsten upplever att man kan hjälpa eller trösta någon så är det mycket givande. Ungdomarna talar

också om att det skulle vara givande att i framtiden arbeta i Jehovas tjänst. Att man spenderar mycket tid på offentligt deltagande i kyrkliga aktiviteter är ett drag som Roof (1978) förknippar med locals. Genom att delta i kyrkliga aktiviteter bekräftar man offentligt sin tro, och det torde även fungera stärkande i plausibilitetsstrukturen att se andras bekräftelse. Vi kan se att ungdomarna lever i ett sammanhang där kyrklig aktivitet är viktig och meningsfull. Det aktiva deltagandet är ett krav på alla vittnen. Således ligger det i rörelsens struktur att medlemmarna tar del av varandras bekräftelse av tron genom att se varandras deltagande. Plausibilitetsstrukturen torde på så sätt bli ännu tydligare och starkare för medlemmarna.

Ungdomarna säger att tron bekräftas genom att de alltid får svar på sina frågor, antingen genom Bibeln eller genom någon äldste i församlingen. De framhåller den rationella sidan av läran; att den vilar på skriften och är logisk. Vi kan relatera ungdomarnas beskrivning av läran till det Beckford (1975) säger är de två grundbultarna i Jehovas vittnens lära: överensstämmelse med Bibeln och förnuftet. Enligt Beckford betonas den rationella aspekten av läran som ett argument för att den är sann. Tron bekräftas således också av själva strukturen i läran med betoning på förnuft och Bibelns sanning. Har man accepterat att Bibeln är sann så följer det att läran blir svår att tvivla på, då det alltid står att finna svar på tvivel och frågor i Bibeln. Lärans struktur gör att tron kan bekräftas genom att det alltid går att få ett svar. Strukturen fungerar uppbindande eftersom du inte kan avvisa något av de svar Bibeln ger utan att avvisa den grundläggande doktrinen att Bibeln är Guds ord och därmed sanning.

Ungdomarna beskriver att de är skilda från icke-troende på flera sätt. Dels fysiskt genom att de inte har nära umgänge med någon utanför församlingen i större utsträckning, dels genom att de upplever sig ha svar på frågor som andra ungdomar söker. De säger att de tycker synd om de som inte är Jehovas vittnen och att de är glada och tacksamma för att de föddes in i rörelsen. Ungdomarna uttrycker att de i umgänge med icke-medlemmar utsätts för risk i form av dåligt inflytande och negativ påverkan. Av detta följer att de begränsar sitt umgänge främst till personer som är med i Jehovas vittnen. De beskriver de kontakter de har utanför rörelsen som ytliga. Det är tydligt att ungdomarnas referensgrupp är medlemmar i församlingen och att de inte orienterar sig mot jämnåriga icke-troende. På liknande sätt såg vi att ungdomarna i Salminen-Karlssons (2005) studie gjorde, då de främst umgicks med andra katoliker. Det framträder som att den religiösa tillhörigheten blir viktigare än andra anknytningspunkter. Detta överensstämmer med det von Brömssen (2003) säger om att det är svårt för unga att skapa sig en identitet utanför den religiösa så länge de har starka band till familjen, eller som i fallet med ungdomarna i denna studie, församlingen. Detta ger starka sociala band till andra troende, vilket enligt Roof (1978) gör dem mindre känsliga för sekulära influenser. Det finns dock personer i ungdomarnas närhet vilka de har nära band till som inte är medlemmar i Jehovas vittnen. De hanterar detta på olika sätt. En av dem har brutit kontakten med en utesluten förälder och hänvisar det beslutet till sitt samvete som vittne. De två andra bor i hem där familjemedlemmar som de delar bostad med inte är medlemmar. Det förefaller omöjligt att bryta kontakten med en person man delar bostad med, och det har dessa ungdomar inte heller försökt. De beskriver hemsituationen som utan konflikt och utan diskussioner kring att inte alla familjemedlemmar är med i rörelsen. De säger att deras nära har tron men inte klarar handlingen. En av de intervjuade säger att han är besviken över att hans far inte klarar att leva som ett vittne och säger att han anser att uteslutningen var ett rätt beslut. Ungdomarna är eniga i att kraven inte är för höga och anser att man bör klara att leva som ett Jehovas vittne. Ingen av dem kan uttrycka hur det påverkar dem att ha en nära relation till en person utanför rörelsen. Av tidigare forskning framkom att det råder oenighet kring hur familjen påverkar barn och ungdomars religiositet. Således kan det inte här utredas vidare hur ungdomarna

påverkas av att ha en familjemedlem som inte delar det religiösa livet. Det förefaller som att ungdomarna är eniga med de normer som finns inom Jehovas vittnen och stödjer de krav som ställs och de konsekvenser som kommer av att inte följa dem. Återigen ser vi hur starkt normbildande rörelsen är för ungdomarna.

Innan vi avslutar bör vi resumera och se hur väl studien har svarat på frågan om hur unga Jehovas vittnen håller sin tro övertygande. Av resultaten har framkommit att församlingen utgör en primärgrupp för ungdomarna genom starka band av gemenskap och regelbunden, tät social interaktion. Ungdomarna visar flera tecken på den kognitiva strukturen av locals genom den tydliga orienteringen mot primärgruppens normer och värderingar. Betydande är också att ungdomarna begränsar de sociala relationerna till i huvudsak medlemmar i rörelsen och lägger vikt vid offentligt deltagande i kyrkliga aktiviteter. Av detta följer att de begränsat antalet referensgrupper och inte visar några tecken på att orientera sig mot någon out-group. Församlingen som primärgrupp är starkt normbildande och utgör en stadig plausibilitetsstruktur för ungdomarnas tro. Lärans struktur är utformad på ett sätt som stärker plausibilitetsstrukturen genom kravet på offentligt deltagande och betoningen på överensstämmelse med Bibeln och förnuftet. Social interaktion inom rörelsen uppmuntras. Detta leder mig till att tro att ungdomarnas prov på kognitiv struktur av locals-slaget är en produkt av lärans struktur; den är inlärd. Ungdomarna har genom en socialisering in i Jehovas vittnen lärt sig att orientera sig mot primärgrupper i form av familj och församling, där den senare intar en högre rang gällande normer och värderingar. Jehovas vittnens lära är av allt-eller-ingen karaktär. Medlemmarna kan inte välja vilka delar de ska anamma utan står inför valet att tro och leva som ett Jehovas vittne eller att inte göra det. Det finns ingen halvvägslösning. Rörelsens normer kommer därför alltid främst för ett vittne, och vad viktigare är – för alla vittnen. Ett Jehovas vittne vet därför att dennes tro, normer, värderingar och handlingar delas och stöds av sju miljoner andra vittnen runt om i världen. Genom denna struktur blir tron plausibel och hålls övertygande.

För framtida studier skulle det vara intressant att vidare undersöka vilken betydelse familjen har för barn och ungdomars religiositet. Det förefaller vara ett outrett område i behov av vidare undersökningar. Det går inte att bortse ifrån att uppväxtmiljö och uppfostran antagligen har stor betydelse för ungas föreställningar om världen, men forskarna verkar inte eniga i hur denna påverkan ser ut. Det skulle även vara intressant att se när ett barn inom Jehovas vittnen fullt ut anammar rörelsen som främsta primärgrupp, före familjen som torde vara den ursprungliga källan för tyst kunskap. Rekommendationer för framtida studier skulle även vara att få till stånd enskilda intervjuer med respondenterna då det kvarstår frågetecken kring hur formen av gruppintervju påverkat resultaten.

7. Sammanfattning

Ansatsen för denna studie har varit att undersöka hur unga Jehovas vittnen håller sin tro övertygande. Frågeställningar att söka svar på har varit hur de hanterar den mångfald av världsuppfattningar, värderingar och normer som inte är förenliga med Jehovas vittnens lära, hur deras tro kontinuerligt bekräftas samt om de upplever sig skilda från den icke-troende världen. För att besvara dessa frågor har tre unga Jehovas vittnen intervjuats. Detta empiriska material har relaterats till vad tidigare forskning och sociologiska studier säger om att hålla tro övertygande, att vara ung och religiös samt om att vara ett Jehovas vittne.

Det som framkommer i intervjuerna kring hur ungdomarna hanterar uppfattningar, värderingar och normer som skiljer sig från läran är att de är säkra i sin tro. Ungdomarna beskriver att de fokuserar på att handla rätt och ifrågasätter således inte principerna bakom handlingen. När frågor uppstår vänder de sig till rörelsen för att få svar. Jehovas vittnen framstår som en starkt normbildande referensgrupp för ungdomarna. Den kognitiva struktur som ungdomarna visar är av locals-slaget i och med den tydliga primärgruppsorienteringen. Det framkommer inga tecken på att de skulle orientera sig mot andra grupper.

Tron bekräftas kontinuerligt genom att ungdomarna befinner sig i en stark plausibilitetsstruktur. Regelbunden social interaktion med andra församlingsmedlemmar utvecklar tron genom samtal, utbyte av erfarenheter och i jämförelse med andra vittnen. Både familj och församling framträder som primärgrupper. Ungdomarna begränsar sina nära sociala kontakter till att främst röra sig inom församlingen. På så sätt hålls plausibilitetsstrukturen intakt. Det kyrkocentrerade livet inom rörelsen hjälper till att bekräfta tron. Genom att se varandras kyrkliga aktivitet bekräftas den egna tron och genom att delta själv blir tron offentlig för andra. Den kyrkliga aktiviteten är ett krav på alla vittnen, således ligger denna offentliga bekräftelse i rörelsens struktur. Även den grundläggande doktrinen att Bibeln är Guds ord och därmed sanning, gör det svårt att tvivla på de svar som rörelsen ger genom Bibeln. Om man inte accepterar svaren förkastar man denna grundläggande doktrin.

Umgänge med icke-medlemmar beskriver ungdomarna som risk för dåligt inflytande. Därför begränsar de sitt umgänge med personer utanför Jehovas vittnen. Således är de skilda från den icke-troende världen i ett fysiskt avseende, men också genom att de upplever sig ha svar som icke-troende inte har. Ungdomarnas referensgrupp är medlemmar i Jehovas vittnen. Detta har vi sett i tidigare forskning där den religiösa anknytningspunkten framträder som den viktigaste.

Syftet med studien var att se hur unga Jehovas vittnen håller sin tro övertygande. Denna fråga besvaras genom ett flertal faktorer: församlingen utgör en primärgrupp som är starkt normbildande och som utgör en stark plausibilitetsstruktur. Ungdomarna begränsar sina sociala relationer till främst inom rörelsen. De bekräftar sin tro offentligt genom kyrklig aktivitet. Ungdomarnas kognitiva struktur av locals-slaget framstår för mig som inlärd, som en produkt av lärans struktur. Tron blir övertygande genom att rörelsens normer kommer först för alla vittnen. En stark plausibilitetsstruktur byggs upp genom att varje vittne vet att hans tro, normer, värderingar och handlingar delas och stöds av sju miljoner Jehovas vittnen runt om i världen.

8. Referenslista

- Angelöw, B. & Jonsson, T. (2000) *Introduktion till socialpsykologi*, (2.uppl.) Lund: Studentlitteratur.
- Beckford, J. A. (1975) *The trumpet of prophecy – a sociological study of Jehovah's witnesses*, Oxford: Basil Blackwell.
- Bell, J (1987/1995) *Introduktion till forskningsmetodik*, (2.uppl.) Lund: Studentlitteratur. (Ursprunglig titel: *Doing your research project*)
- Berger, P. L. (1979) *The heretical imperative contemporary possibilities of religious affirmation*, Garden City, New York: Anchor books.
- von Brömssen, K. (2003) *Tolkningar, förhandlingar och tystnader Elevers tal om religion i det mångkulturella och postkoloniala rummet*, Diss, Göteborgs univ. Göteborg: Göteborg studies in educational sciences 201.
- Dobronravoff Liedgren, P. (2007) *Att bli, att vara och att ha varit – om ingångar i och utgångar ur Jehovas vittnen i Sverige*, Diss, Lund univ. Lund: Dissertations in Social Work 28.
- Eklund, S. (1987) *Högstadiееlevs attityd till Kristen tro – en religionspsykologisk studie i Åk 9*, Diss, Uppsala univ. Stockholm: Almqvist & Wiksell. (Acta Universitatis Upsaliensis, Psychologia et Sociologia Religionum 1.)
- Holden, A. (2002) *Jehovah's Witnesses Portrait of a Contemporary Religious Movement*, London and New York: Routledge.
- I God Tro Samhället och nyandligheten*, (1998) SOU Stockholm: Fritzes. (Statens offentliga utredningar, socialdepartementet SOU 1998:113)
- Kvale, S. (1996/1997) *Den kvalitativa forskningsintervjun*, Lund: Studentlitteratur. (Ursprunglig titel: *InterViews*)
- Larsson, G. (red). (2003) *Talande tro Ungdomar, religion och identitet*, Lund: Studentlitteratur.
- Lundgren, J N. (1988) *Jehovas vittnen på 80-talet Jehovas vittnen tillväxt utan problem? En undersökning av Jehovas vittnen i Sverige*, Stockholm: Religionssociologiska institutet. (Religion och samhälle 1988:2 nr 28).
- Lövheim, M. (2004) *Intersecting identities: young people, religion, and interaction on the internet*, Diss, Uppsala univ. Uppsala: Sociology of Religion, Department of Theology, Uppsala University.
- Merton, R K. (1968) *Social Theory and Social Structure*, (Enlarged Edition) New York and London: Macmillan.

Nilsson, G. (1981) Förord till Cooley, Charles (1902) *Samhället och individen*, Göteborg: Bokförlaget Korpen.

Olsson, H. & Sörensen, S. (2001) *Forskningsprocessen Kvalitativa och kvantitativa perspektiv*, Stockholm: Liber AB.

Roof, W C. (1978) *Community & commitment religious plausibility in a liberal protestant church*, New York: Elsevier.

Salminen-Karlsson, M. (2005) "Det är ju faktiskt två världar som inte går ihop" *Unga katoliker i Sverige*, Hedemora: Gidlunds förlag.

Sernhede, O. (1995) *Modernitet, adolescens och kulturella uttryck*, Diss, Göteborgs univ. Göteborg: Göteborgs universitet, Institutionen för socialt arbete, Skriftserien 1995.

Starrin, B. & Svensson, P-G. (red.) (1994) *Kvalitativ metod och vetenskapsteori*, Lund: Studentlitteratur.

Svensson, P-G. & Starrin, B. (red.) (1996) *Kvalitativa studier i teori och praktik*, Lund: Studentlitteratur.

Taylor, C. (2007) *A Secular Age*, Cambridge, Massachusetts och London: The Belknap Press of Harvard University

Trost, J. (2005) *Kvalitativa intervjuer*, (3. uppl.) Lund: Studentlitteratur.

Trost, J. (2007) *Enkätboken*, (3. uppl.) Lund: Studentlitteratur.

Ungdomar frågar – svar som fungerar, (1989) Brooklyn, New York, U.S.A: Watch Tower Bible and Tract Society of New York.

Internet

Internet 1: Watch Tower Bible and Tract Society of Pennsylvania (2008)

Jehovas vittnens officiella webbplats, artikel 1-6. (Information hämtad 2008-08-13, kl. 14:36).

Internet 1, 01: http://www.watchtower.org/z/jt/article_01.htm

Internet 1, 02: http://www.watchtower.org/z/jt/article_02.htm

Internet 1, 03: http://www.watchtower.org/z/jt/article_03.htm

Internet 1, 04: http://www.watchtower.org/z/jt/article_04.htm

Internet 1, 05: http://www.watchtower.org/z/jt/article_05.htm

Internet 1, 06: http://www.watchtower.org/z/jt/article_06.htm

9. Bilaga 1 Intervjuguide

(1/3) Att möta andra uppfattningar

Hur ofta möter du uppfattningar som inte stämmer överens med dina?

Bland vilka människor möter du andra uppfattningar?

Hur kan en sådan situation se ut?

Vad gör du då?

Har du diskussioner med icke-troende om din tro?

Vad handlar sådana diskussioner om? (Läran, Gud, moralfrågor, julfirande)

Startar du själv sådana diskussioner?

Vad vill du uppnå med sådana diskussioner?

Vad har sådana diskussioner för påverkan på dig? (ledsen, frustrerad, glad, tvivlar, etc.)

Hamnar du i konfliktsituationer på grund av din tro?

Vad gör du då?

Vad gör du för att "skaka av dig" en sådan konflikt?

Argumenterar du emot andra uppfattningar?

Vad har det för funktion för dig?

Väljer du att inte delta i vissa aktiviteter utan att säga varför?

Drar du dig undan vissa situationer för att de går emot dina uppfattningar?

Vad gör du då? (vad känner du)

Tycker du att din syn på livet skiljer sig från dina klasskamraters? (från lärares, andras)

Vad gör du när dina klasskamrater säger eller gör något som går emot din tro? (lärare)

Blir du bemött annorlunda för att du är ett Jehovas vittne?

Har du någon gång velat bryta mot lärans normer? Vad gjorde du då?

Känner du gemenskap med dina klasskamrater?

Blir du påverkad av dina klasskamraters uppfattningar?

Jämför du dig med icke-troende?

Litar du på deras omdöme?

Blir du påverkad av andra tankesätt?

Funderar du över andra uppfattningar?

Pratar du med någon om andra uppfattningar?

Läser du böcker?

Ser du filmer?

Hur väljer du ut filmer och böcker?

Har du sett en film/läst en bok där andra uppfattningar dominerar?

Hur reagerade du då?

Kan du hålla med om uppfattningar som inte hör till läran?

Vad gör du då?
Avfärdar du sådant som inte hör till läran?
Upplever du att din tro utmanas av andra uppfattningar?
Hur ser du på din tro i förhållande till andra uppfattningar?

(2/3) Bekräftelse av tron

Beskriv din tro kortfattat

Har du personer som är medlemmar i JV i din närhet?
Talar ni om tron? (beskriv, i vilka situationer)
Talar ni om andra uppfattningar?

Har du icke-medlemmar i din närhet?
Talar ni om din tro?
Talar ni om andra uppfattningar? (beskriv, i vilka situationer)

Jämför du dig med andra i församlingen?
Känner du gemenskap med andra medlemmar?
Blir du påverkad av deras tankesätt?
Vad gör du då? (hur går det till)

Vilka personer i din omgivning är viktigast för dig? (ev. rita nätverkskarta)
Har andra människor inflytande över din tro? (vilka, beskriv)
Hur tror du att dina föräldrar har påverkat din tro?
Hur tror du att församlingen har påverkat din tro?

Diskuterar du läran? (med vem/vilka, beskriv)
Har du tillit till dem?
Om du behöver råd om något som gäller läran, var vänder du dig?

Hur ofta läser du bibeln?
Vilken funktion har bibeln för dig? (ber om råd, vägledning)

Hur ofta ber du?
Vilken funktion har bönen för dig?

Missionerar du?
Hur ofta?
Vad tycker du om det?
Vad har missionsarbetet för funktion för dig?

Tvivlar du någonsin?
Vad gör du då?

Vad är viktigast för dig med att vara Jehovas vittne?

Hur övertygas du om att läran är sann?

(3/3) Skild från den icke-troende världen

Umgås du med icke-medlemmar? (hur ofta, vad gör ni, vad pratar ni om)

Har du starka band till någon icke-medlem?

Umgås ni på samma sätt som du gör med medlemmar?

Hur ser du på att de inte tror?

Spelar det någon roll för dig om människor i din närhet är medlemmar eller inte?

Vad tänker du om människor som inte tror? (vad skiljer dem från de som tror)

Beskriv umgänget i församlingen (hur ofta träffas ni på möten, utanför möten)

Vad gör ni tillsammans?

Har du starka band till församlingsmedlemmarna?

Vad har församlingen för roll i ditt liv?

Hur ofta går du på möten?

Är mötena viktiga för dig?

Är bibelstudier viktiga för dig?

Hur ofta läser du bibeltexter?

Är missionsarbetet viktigt för dig?

Har du någon gång missat ett möte/bibelstudier/missionsarbete?

Har du någon gång avstått? (beskriv omständigheterna)

Beskriv vilka människor som finns i din omgivning (familj, vänner, skolkamrater, lärare.)

Vilka av de här känner du närhet till?

Vilka av de här är medlemmar i JV?

Vad har skolan för roll i ditt liv?

Deltar du i elevråd/ skolråd?

Är du intresserad av politik?

Vill du göra militärtjänst?

Har du karriärplaner?

Har du studieplaner?

Hur ser du på vittnen du aldrig mött? (främlingar/gemenskap)

Vad gör du på fritiden? (vad, var, med vem)

Vad har fritidsaktiviteter för roll i ditt liv?

Upplever du att din familj har förväntningar på dig?

Är familjens förväntningar viktiga?

Även när det gäller tron?

Vilka personers uppfattningar är viktiga för dig?